

REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

XXVII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

Ára: 500 Ft

2020. AUGUSZTUS

REDEMPTIO (latin szó, ejtsd: redempció) – visszavásárlás, megváltás, önmegváltás. A szó az 1745-ös jászkun redempcióra utal, amikor a jászok és a kunok példás összefogással, saját erejükből visszavásárolták régi kiváltságjogaikat. Mária Terézia magyar királynő 1745. május 6-án írta alá a jászok és a kunok redempcionális diplomáját.

Részlet a túrkevei Kunkum kiállításából

Fotó: Forgács Éva

TARTALOM

A Jászkun szabadság jogi szabályozói (részlet egy készülő kismonográfiából) I. rész	2–3. oldal
Emlékezés régi jászberényi tanárookra XX.	4–6. oldal
„Kardjába dőlt a világ” Gerevich Aladár – a magyar kardvívósport egyik legendája	7–11. oldal
ÜZENET A MÚLTBÓL	
Szőke Ferenc tanító levele az utókornak	12–13. oldal
Kézen fogva az örökkévalóságba	13. oldal
Nagykunsági Tükör	
Székely író a Móricztanyán	14–15. oldal
Nagykun Kulturális Információs Pont nyílt Túrkevéen	16–18. oldal
EMLÉKEINK SUBLÓTJÁBÓL	
Guinness Rekordok Könyvébe illő memóriaképesség	18. oldal
Ecsettel Mátyás király legendáinak nyomában	19–21. oldal
Hamza Lehel Mária divattervező kiállítása a Jász Múzeumban	21. oldal
Búcsú Macsi Sándor igazgató úrtól (1926. január 14. – 2020. június 11.)	22–23. oldal
Kétgenerációs kisregény a karcagi tanyavilágról Bihari György: Horvát Sándor igazsága	24–25. oldal
ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS	
Dupla népzenei CD	25. oldal
Nepomuki Szent János tisztelete Jászberényben	26–27. oldal
VERSELŐ JÁSZOK ÉS KUNOK	28. oldal
EMLÉKEINK SUBLÓTJÁBÓL	
Juhász István középiskolai tanár életrajza	28–30. oldal
EMLÉKEINK SUBLÓTJÁBÓL	
Régi jászberényi polgárházak 5. rész	31. oldal
Cicell néni meséi	
Jászsági Füzetek 57.	32. oldal

A Jászkun szabadság jogi szabályozói (részlet egy készülő kismonográfiából) I. rész

A Jászság külön tájegység a nagy magyar Alföldön a földrajzosnak, külön jogokkal felruházott terület a jogtörténelemnek. Olyan terület, táj, népesség, amelynek a környezettől eltérő voltát soha senki nem tagadta. Maguk a terület lakói pontosan ismerik a Jászság határait, elkülönítik magukat a nem jászoktól. Hasonlóan nyilatkozhatunk a két Kunságról. Visszatekintve a két etnikum – jászok, kunok – történelmére, kimondhatjuk, hogy a közös megnevezésükre alkalmazott jászkunok kifejezés az 1745-ben engedélyezett jászkun redempció után terjedt el, s nem etnikai összeolvadásukat, hanem a redempció által megteremtett jogi közösségüket jelentette meg, ami a jászkun autonómia keretében teljesedett ki.

Mivel a jászkunok életvitelét autonómiájuk sajátos és egyedi vonásai különböztették meg a kerületeken kívüli társadalmi környezettől, írásomban kísérletet teszek a sajátos jászkun szabadság különös és egyedi vonásainak feltárására. Természetesen sem az egyedi sem a sajátos nem önmagában létező jelenség, létezésüket más társadalmi csoportokban lezajlott folyamatokhoz hasonlítva, a viszonyítási pontok feltárásával a történelmi folyamatokba ágyazottan szeretném bizonyítani. A szakirodalom a korábbiakban már feltárta, hogy a jászok és kunok történelmében a szabadságtudat mindenkor erős összetartó, koordináló erőt jelentett. Mindez kimutatható a szabad kerületbe szerveződés időszakában éppúgy, mint a kerület eladatása és népének jobbágyorba kerülése időszakában, és a redempció után is. A jászkunokéhoz hasonló jelentőséggel bírt a szabadság és autonómia az erdélyi székelyek körében. Talán nem véletlen, hogy a szabadság és egy népcsoport fogalmi összekapcsolása megjelent Egyed Péter fogalomalkotásában. Egyed a „székely szabadság” kifejezést társadalmi szimbolikának tekinti.

A társadalmi együttélés helyi szabályozóinak, a települési és népcsoporti statutumoknak az összegyűjtése, közreadása legátfogóbban szintén a székelyek vonatkozásában történt. A székelység helyi statutumainak Imreh István által közreadott kötetei isme-

reteim szerint a legteljesebb gyűjteményei a témának. Jelen munkámban ezért összehasonlítási, viszonyítási alapnak a székely szabadság keretében megvalósult helyi szabályalkotási tevékenységet tekintem.

A jászkun szabadság eszmeiségének mély érzelmi és erős jogi tartalma átszötte a Jászkun kerület népének gondolkodását, hatott az organikus és organizált közösségek mindennapi életére, meghatározta a helyi társadalom írott és íratlan törvényeit, és viszonyát Magyarországnak törvényes rendjéhez. Ahhoz, hogy megértsük a jászkun népesség jogi kultúrájának a mindennapi életben betöltött kiemelt szerepét meg kell ismernünk e kultúra kialakulását, fel kell tárni az elemeit, a jogélet folyamatait, kiemelten a jogszokásokat és a szokásjogot, azok még fellelhető dokumentumait.

A jogszokást a szokásjogtól az eltérő kikényszerítő erő különbözteti meg. A jogszokásnál nem a bíróság, hanem a közvélemény állít kényszert a norma mögé. *A jogszokás betartása és betartatása nem egyfajta jogalkotó szerv hatáskörén, tekintélyén, hatalmán, törvénykezési jogkörén, privilégiumán nyugodott, hanem egy közösség meggyőződésén.* Ebben az értelemben a Jászkun kerületben oly nagy jelentőséggel bírt statutumokat nem a jogszokások, hanem a szokásjog körébe sorolom. Ám nem tekinthetünk el attól, hogy a normák legtöbbször, amelyek egy helyi statutum megalkotása, elfogadása és kihirdetése során a lakosság mindennapjait szabályozták, a kodifikáció során ugyanennek a helyi társadalomnak a jogszokásai közül emelték át a szokásjogba. A Jászkun kerület népességének társadalmi együttélését szabályozó jogszokások és a szokásjog feltárásával – eltérően a székelyek jogszokásaitól és szokásjogától – alig foglalkoztak kutatóink. Kivételként csupán az 1799-ben kihirdetett Jászkun Statutumot említhetem, melynek hosszú életű paragrafusait számtalan összefüggésben közölték jogászok, történészek, néprajzkutatók, s mások, akik a Jászkun kerület társadalmával foglalkoztak. Jelen munkámmal részben a kutatás hiányait szeretném pótolni,

másrészt bízom abban, hogy sikerül a témára irányítani további kutatók figyelmét. A feladat nem könnyű, hiszen a Jászkun kerület és településeinek leltári anyagában, a jogszokásokra alig utalnak direkt források, legtöbbször szövegek közötti megjegyzésekből, a közvélemény bonyolult megnyilvánulásából következtethetünk népeleti hatásokra.

A jászok és kunok magyarországi befogadásuktól elnyert szabadságát, ha nem is változatlanul, a török uralom időszaka alatt is megőrizte a népi emlékezet, s az évszázadok során szinte észrevétlenül beépültek mindennapi életükbe. Jogéletüket a török igazgatás nem bolygatta. 1637-ben a budai pasa a következőket írta a jászokról: *„A hatvani szandzsákban fekvő Jászság rájái, közöttük Berény városa, Jászládány és a náhije más rájái... az ellenséges Magyarország szabad korona-rájái. A magyar királynak a szokás szerint járó adókat, az iszlám birodalmának pedig dzsízjéjüket megfizetik. Ezen túl semmilyen olyan ügyük nincs, ami bármelyik fél beavatkozását tenné szükségessé.”*

Az etnikailag már kevert népességű Jászkun kerület formálisan 1682–1876-ig funkcionált, lakosságának szabadsága azonban a középkorban Magyarországra költözött jászok és kunok jogaiban gyökerezett. A kerületek szabadságuk megőrzésére, megújítására mindenkor kiemelt figyelmet fordítottak. Miközben őrizték népcsoporti kiváltságait, hagyományait, szokásait, erőteljesen haladt a jász és kun közösségek jogi egységesülése. A folyamat betetőzését a Jászkun kerület teljes önállósulása jelentette.

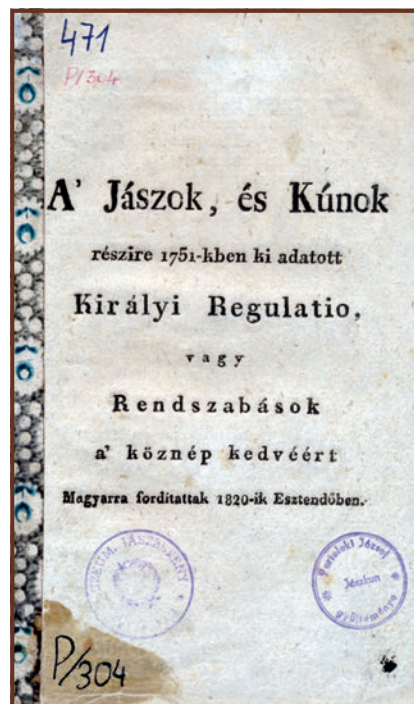
Az 1682-ben a formálisan is önállósult Jászkun kerület rendezett törvényhatóság volt, melynek jogrendje sajátos átmenetet képezett az etnikai és a területi autonómia között. Később, a mintegy 20 évig tartó „szabad időszak” után a lakosság 43 esztendeig a Jászkun kerület egységében, de földesúri alávetettségben taksás jobbágyként folytatta életét. I. Lipót király 1702-ben adta el a kerületet a Német Lovagrendnek. Az akció súlyos jogsértést jelentett mind a kerület népével mind a magyar országgyűléssel szemben, hiszen az országgyűlés legnagyobb kiterjedésű koronabirtoka

volt az üzlet tárgya. A földesúri alávettség 1702–1745 májusáig tartott, ám a források igazolják, hogy a *jászkun szabadság* megőrzött elemei, ebben az időszakban is erősítették településeik önszervező képességét. A lakosság elfogadta a földesúri adminisztráció pedig eltúrte, hogy a helységek választott előljárai községük erkölcsi, gazdasági és politikai életét a jászkun szabadság szellemében irányítsák.

A jász és kun népesség alapjogait a két népcsoport középkorban történt befogadásakor és azt követően éppúgy, mint 1745 után királyi privilégiumok szabták meg. A jogélet gyökerei tehát jelentős eltérést mutatnak a szintén népcsoporti szabadságot élvező székelyek jogéletének gyökereivel, hiszen a székely jog eredete, a *székely szabadság* nem vezethető vissza királyi privilégiumra, bár az idők során számos kodifikált jogi szabályozáshoz kényszerültek alkalmazkodni. Talán ezért is régebbi a székely települések statutum alkotásának gyakorlata, mint a jász és kun településeké, hiszen a székely communitásoknak erőteljesebben kellett a saját szabályaikba kapaszkodniuk, támaszkodniuk, mint azoknak a népcsoportoknak, amelyek számára a királyi privilégiumok megszabták életlehetőségeinek határait. A jász és kun, a jászkun jogélet alaptörvényeinek tekintett királyi privilégiumok – az 1279. évi keresztségi kiváltságlevél és az 1745. évi redempcionális diploma – belesimultak a helyi népcsoportokban, communitásokban kialakult jogszokásokba. A jászok és kunok helyi szabályai sajátos módon akkor sem öltöttek külön statutum formátumot amikor falvaik már igazodtak a magyar falurendszerhez. Ha a jászoknak és a kunoknak voltak is a székely falutörvényekhez hasonló statutumaik azokat vagy nem foglalták írásba, vagy nem maradtak meg az utókor számára megismerhető formában. Az írott székely jog viszont már a 16. században létezett. Werbőczy István a Hármaskönyvben a székely szokásjogot a tételes magyar jogrendszer részévé tette, meghagyva számukra az önkormányzati jogalkotás szabadságát.

Az etnikailag már kevert jász és kun jogait őrző népesség új alaptörvénye 1745. május 6-án született, és a hajdani etnikai autonómiájuk helyett területi autonómiát adott számukra. A redempciót engedélyező diploma a lakosság szemében mindenkor örök-

érvényű maradt, amit a gyakorlatban a maguk törvényévé fogadtak, és szabadságaik tudatában helyi törvényekkel folytonosan kiegészítettek. A kiváltságolt Jászkun kerület településein 1745 után dokumentálhatóan határozottabban érvényesült a közösségi önszerveződés, amelynek helyi formáit a székely faluközösségekben már évszázadokkal régebben gyakorolták. Utóbbiról Imreh István azt írta: „A faluközösségekben munkálódó ember életében volt rend, megállapodottság, szabályozottság. A communitásban pedig volt erő a rend a szabály ellen vétő megbüntetésére, a közösségellenesség, a szabadság megfékezésére.” A jászkun tár-

sadalom közösségeinek együttéléséről hasonló megállapítást tehetünk kiegészítve azzal, hogy a mindennapjaikat szabályozó rendelkezések, soha nem kerültek összeütközésbe alaptörvényeik paragrafusaival és a helyi társadalom jogszokásaival sem. A jászkun helyi rendszabályok időben későbbi keletkezésük mellett – amint már említettem – abban is különböztek a székely közösségek helyi szabályaitól, hogy nem mindenkor öltöttek statutum formátumot, holott a jogszokások statutummá alakítása már az eladottság időszakában szabadságaik átmentésének egyik eszköze volt.

Bizonyossággal megállapítható, hogy a jászok és kunok jogi intézményeinek sokszínűsége és gazdagsága a székelyek helyi jogalkotásánál később, döntően a

Jászkun kerület önálló törvényhatóságá válása után bontakozott ki. A kerületekben a jogi intézmények hatáskörét azok megnevezése tükrözte: országos törvények, királyi privilégium, kormányzó főhatóságok rendeletei, nádori statutumok, kerületi és települési statutumok valamint egyéb helyi rendelkezések, továbbá jogszokások, erkölcsi jellegű szokások, szokásnormák. A különböző szintű és hatókörű jogi szabályozás legtöbbször korlátokat tartalmazott, mégis az autonómia fogalmát nem ismerő helyi társadalomban a szabadságot jelképezte és alátámasztotta a kerületen kívül élőkkel való elkülönülését.

Felhasznált irodalom:

Bánkiné Molnár Erzsébet:

A jászkun autonómia 2005

Bánkiné Molnár Erzsébet:

A jászkun szabadság. A törvényesség helyi sajátosságai a Jászkun kerület népi kultúrájában (1682–1876).

Szekszárd, 2017

Botka János: *A kun és jász jogok védelmezése a XVI. század közepétől a redempcióig.* 9–56. In: Zádorné Zsoldos Mária szerk.: ZOUNUK 14.

1999. Szolnok

Egyed Péter: *Intézmények erkölcsök és személyes szabadság a székely társadalomban.*

In: Korunk, XXXVII. (1978)

Hegyi Klára: *Jászberény török levelei.* In: Szolnok Megyei Levéltári Füzetek 11. Szolnok, 1988

Imreh István: *A rendtartó székely falu. Faluközösségi határozatok a feudalizmus utolsó évszázadából.*

Bukarest, Kriterion, 1973

Imreh István.

A törvényhozó székely falu.

Bukarest, Kriterion, 1983

Mezey Barna: *Szokásjog és szokás határán: jogszokások.* In: Mezey Barna – Nagy Janka Teodóra szerk.: *Jogi néprajz – jogi kultúrtörténet.*

Budapest, 2009

Pál-Antal Sándor: *Székely önkormányzat-történet.* Mentor K.

Marosvásárhely, 2002

Szabó László: *Jászság.* Budapest, 1882

Szabó László: *Az egyes – különös – általános, illetve az egyedi és átlagos a történeti kutatásban.* In: Szabó László: *Tanulmányok a magyarrá lett jászokról.* Szolnok – Debrecen, 2019

Bánkiné dr. Molnár Erzsébet
történész, ny. múzeumigazgató

Emlékezés régi jászberényi tanárookra XX.

Az 1944/45-ös tanév végzősei, nyolc diák és nyolc tanáruk tablója különleges, hiszen Benke László festőművész, rajztanár készítette. Az előző írásaimat a nyolc tanár közül Kemenes Antalra és dr. Varga Imrére emlékezve készítettem. Most az igazgatóra, **dr. Lessi Viktorra** emlékezem, aki 1942 és 1952 között volt a jászberényi József Nádor (majd Mikszáth Kálmán, később Lehel Vezer) Gimnázium igazgatója.

Lessi Viktor (1905–1989) 1905. április 16-án született Tárkányban (Komárom-Esztergom megye). Édesapja Lesi András kisbirtokos, édesanyja, Anna segítő családtag. A születési anyakönyvben Lesi családnéven szerepel, később Lessinek, egy időben pedig Lessynek írták a nevét. Heten voltak testvérek, közülük egyedül Viktor lett egyetemi végzettségű. A pannonhalmi Benedek-rendi Gimnáziumban érettségizett, magyar-latin szakos szerzetes tanári pályára készült. Másodéves egyetemistaként rájött, hogy a papi hivatás nem az ő útja. Budapesten folytatta tanulmányait. 1930-ban a Magyar Királyi Tanárképző Intézet Gyakorló Gimnáziumában, Budapesten volt gyakorló tanárjelölt magyarból és latinból is. 1931-ben végzett, magyar-latin szakos tanár lett. Így nyilatkozott egy interjúban:

„Mindig a latint szerettem jobban, s szerencsémre azt is tanítottam főként. (...) A latin nyelv elsajátításának folyamatát a logikára építettem. Elvem az volt, előbb megérteni, aztán megtanulni. Óvtam tanítványaimat a mechanikus tanulástól. (...) A latin nyelv nemcsak a gondolkodás fejlesztésére alkalmas, hanem az ókori történelem és kultúra megismertetésére is.” (Szegedi Egyetem lapja 1982) Tanári pályája több városhoz, iskolához kötődik.

Csongrád

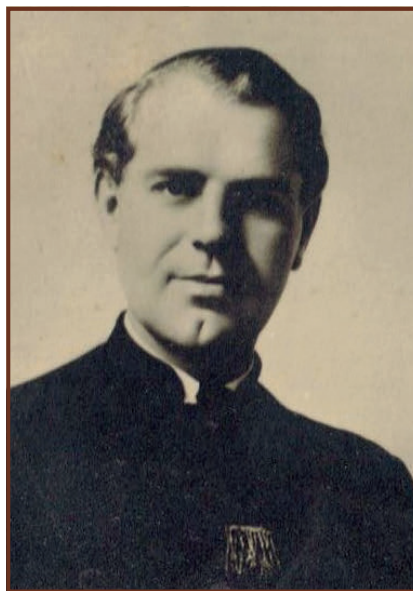
A kezdő okleveles tanár 1932. február 17-től Csongrádra került a Szent Imre Gimnáziumba. Internátusi prefektus lett, s óradóként hat órában tanított. Kezdetől fogva osztályfőnök is volt.

Az első teljes tanévben az Arany János emlékünnepélyen ő mondta az ünnepi beszédet és a szülői értekezleten „Az iskola és a szülői ház” címmel tartott előadást.

Az 1934-35-ös évkönyvben *A két-ezeréves Quintus Horatius Flaccus* címmel jelent meg értekezése, az iskolai Horatius ünnepélyen pedig ő volt az ünnepi szónok.

Az iskolai önképzőkör vezető tanára volt. Sakkszakkört vezetett, cserkészekkel táborozott, könyvjutalmakat ajánlott fel kiváló tanulóknak.

Az internátusban lakó diákok a vezetésével 1939 áprilisában megtekintették Szentesen a Mezőgazdasági Oktatói Kiállítás és a Csongrád vármegyei Múzeumot. Az év májusában pedig a katolikus vallású tanulókkal részt vettek a Kiskunfélegyházán tartott eucharisztikus ifjúsági napokon, és megismerkedtek a város nevezetességeivel is.

**Dr. Lessi Viktor igazgató
az 1943-as tablóképen**

Katolikus Leányok Országos Szövetsége (KLOSZ) csongrádi csoportjában több alkalommal tartott előadást, például az Árpád-kori magyarság kultúrájáról, és más alkalommal *A női műalkotóerő és a magyar irodalom* címmel.

Az 1938-39-es tanévben kimagasló eredménnyel leérettségizette osztályát, s ezzel befejeződött csongrádi tanársága. Ugyanis a vallás- és oktatásügyi miniszter „1939. évi szeptember 7-én kelt 49.862- 1939 V.1. sz. rendeletével *Lesi Viktor* rendes tanárt a debreceni gyakorló jellegű gimnáziumhoz osztotta be szolgálatáért. (...) *Lesi Viktor* működése hagyott mélyebb nyomot, Nyolc estendeig működött itt s mint az ifjúsá-

gi és a segítő egyesület könyvtárőre és az utolsó években, mint internátusi gondnok szerzett érdemet” – olvasható az év értesítőjében.

Debrecen

1939 szeptemberétől a rendes tanár latinból vezetőtanár lett a Debreceni Magyar Királyi Középiskolai Tanárképző Intézet Gyakorló Gimnáziumában. 3-4 gyakorló tanárjelöltje volt.

Osztályfőnöki feladatokat is ellátott. Kirándulásokon gyarapította diákjai tudását, például Hajdúszoboszlón, a debreceni repülőtéren.

Szülői értekezleten „*A barátság szerepe a tanuló életében*” címmel tartott előadást. A tantestület előtt pedig az *Általános Utasításokról* beszélt.

1941. április 4-én írta a *Debreceni Újság*, hogy a Tisza István Tudományegyetemen tizenegy jelöltet avattak doktorrá, akik közül Lessi Viktor, a debreceni Gyakorlógimnázium kitűnő tanára a bölcsészettudományi doktori címet nyerte el.

1941-42-ben a Budapesti Középiskolai Tanárképző Intézet Gyakorló Gimnáziumában tanulmányozta szaktárgya oktatását és a tanárképzés menetét.

Három év után új munkahelyre, új beosztásba került.

Jászberény

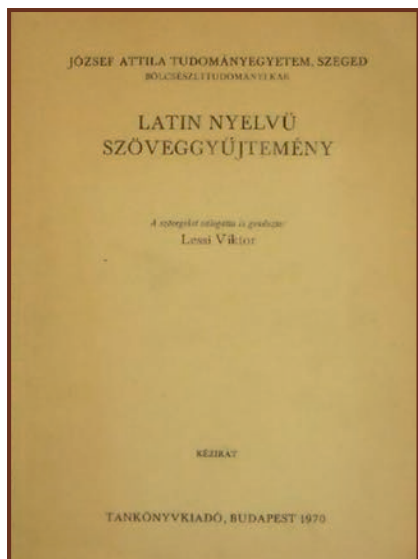
A „nm. VKM 1942. július hó 27-én kelt 123.068/1942.VI. 1.sz. rendeletével a debreceni m. kir. Középiskolai Tanárképzőintézet Gyakorló Gimnáziumától *dr. Lessi Viktor* gyakorló gimnáziumi tanárt helyezte, és megbízta az intézet igazgatói teendőinek ellátásával” a jászberényi gimnáziumban.

A VIII. osztályban bölcsészettan tanított. S mint igazgató a bútór és irodai felszerelés őre, az iskolai sportkör elnöke volt. Az 1946/47-es tanévben több megemléltendő esemény is történt, amelynek Lessi Viktor már kinevezett (nem megbízott) igazgató volt a vezetője. 1946 szeptemberében elindult a dolgozók gimnáziuma az I. és az V. osztállyal. December elsején megalakult a Diákkaptárszövetség jóváhagyásával a gimnázium Diákkaptára. A tanév második felében, 1947. március 30-án az igazgató beszédet mondott az ország felszabadulásának 2. évfordulóján rendezett ünnepségen.

(folytatás az 5. oldalról)

Irodalmi tevékenysége

Latin nyelvű szöveggyűjtemény, műfordítás, cikkírás, az Auctores Latini egyetemi tankönyvsorozat munkálataiban való részvétel, Ciceró filozófiai művei válogatott részleteinek egyetemi

A latin szöveggyűjteménye

tankönyvként való feldolgozása, nagy vonalakban így jellemezhető irodalmi munkássága.

Cikkei megjelentek a Felsőoktatási Szemlében, az Antik Tanulmányok című lapban. Néhány cikkének a címe: *Nevelőink feladata*, *Korszerű nevelésünk*, *Korszellem és mesevilág*, *Az ifjúság olvasmányairól*, *A tanári te-*

Frankenburg szerkesztette Életképek

kintély kérdése, *Miben segíthet a szülő az iskolának?* 1966-ban *A latin tanítás módszertanának mai kérdései (Antik Tanulmányok)*, 1967-ben *A történelem szakos egyetemi hallgatók latin tanítása (Felsőoktatási Szemle)*

Őnállóan megjelent munkája *A Frankenburg-féle Életképek* címmel 1941-ben Debrecenben. Az *Életképek*, az első nőknek szóló divatlap volt az 1800-as években, amely tudományos

Zárásként

Nem sokkal a gimnázium 250 éves évfordulójának megünneplése után, úgy gondoltam, e rövid írással emléket állítok a második világháború utáni jászberényi gimnáziumi élet újjáépítőjének, dr. Lessi Viktornak, aki 115 éve született és az „*Ötven éve tanít-nevel. Nem fáradt még bele?*” – újságírói kérdésre a következőt válaszolta: „*Nézze szívesen tanítok ma is, mert nem érzek*

Dr. Lessi Viktor gyászjelentése

értekezéseket is közzé tett. Az a körülmény, hogy egy korábban lebecsült divatlap politikai funkciót teljesített a reformkorban, azaz a kormány és az ellenzék politikai csatározásának színterévé válhatott, jelentősen emelte a divatlapok, különösen az *Életképek* státusát. Lessi Viktor folytatta a divatlapok hasznos női lapként, kulturális missziót teljesítő reformkori orgánumként való tárgyalását, másrészt már külön fejezetet szentelt az *Életképek*, és a későbbi márciusi ifjak kapcsolatának bemutatására.

Privát élete

Lessi Viktor kétszer nősült. Gyermeke nem született. Első felesége Tekulits Anna okleveles tanítónő volt. 1939. december 26-án tartották esküvőjüket a csongrádi katolikus templomban. Felesége 1977-ben, 59 éves korában elhunyt. Később újra megházasodott. Második feleségével, Erzsébettel 1984-ben Budapestre költöztek, hiszen ott éltek rokonaik. A budapesti életből öt év adatott meg neki. 1989. április 12-én 84 évesen elhunyt. Hamvait a kelenföldi Szent Gellért plébániatemplomban helyezték örök nyugalomra.

magamban lendületbeli törést vagy hiányt, mert úgy érzem, tudok még dinamikus és hasznos órákat tartani. S akkor miért ne? Az évek száma nem győzheti le a hivatás szeretetét.”

Források

A csongrádi Szent Imre Gimnázium évkönyvei 1932-1939 között
Délmagyarország 1989. június 17.: Szádeczky-Kardos Samu: *A latin szakos pedagógus*
Jászberényi József nádor főgimnázium értesítői 1942-1944 között, Jászberényi Állami Lehel Vezér Gimnázium évkönyvei 1946-1949 között
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár dokumentumai – Köszönöm Bojtos Gábor főlevéltáros segítségét.
Médiakutató, 2013. 4. szám: *Reformkori divatlap-történet tegnap és ma*
Nagy Anikó: *A Debreceni Magyar Királyi Középiskolai Tanárképző Intézet Gyakorló Gimnáziuma története*
Szántai Katalin *nyugalmozott tanárnő dokumentumai, melyet itt köszönök.*
Szegedi Egyetem 1982. *Példamutató életút és pályakép*
Csörgő Terézia *nyugdíjas biológia-kémia szakos tanár*

„Kardjába dőlt a világ.” Gerevich Aladár a magyar kardvívósport egyik legendája

A tanulmány elkészítésének fő aporója, hogy a festőművészeti tárgyú témák között kutatva, felfigyeltem Gerevich Tiborra. Korának egyik legtekintélyesebb művészettörténésze volt, és az 1930-as években a nagytekintélyű Római Magyar Akadémia igazgatói feladatát is ellátta. Ekkor tudatosult bennem, hogy Jászberény híres szülötének a magyar kardvívás és nyugodtan mondhatjuk a világ kardvívásának valaha élt egyik legnagyobb alakjával Gerevich Aladárral rokon kapcsolatban áll. Gerevich Tibor a zseniális vívónak a nagybátyja volt.

Azonnal megszületett a terv, egy cikket kell írni a Gerevich családról és Gerevich Aladár dicsőséges pályafutásáról. Az volt a célom, a régi sportújságok cikkei és fényképei között böngészve nemcsak a fantasztikus sportsikereit idézzük fel, hanem a nagyszerű családapát, az edzőt, aki fiai mellett generációkat tanított meg a vívás tudományára és edzőként is a legnagyobbak között volt. Minden mutatóban rekorder volt – erről majd később részletesen – a magyar sportéletben, de nemzetközi sportélet is kiemelten elismeri sportolói eredményességét.

Puskás Ferenc és Papp László mellett világszerte a legtöbbet emlegetett magyar sportoló.

Családja, gyermekkora

Gerevich Aladár 1910-ben Jászberényben született. Édesapja Gerevich Aladár maga is neves kardvívó volt, és később neves vívómesterként ténykedett. Arról nincs információ, hogy Jászberényben működtetett-e vívóiskolát. Az tudjuk, hogy Szolnokon volt az első vívóiskolája, és 1910-ben Budapestre helyezte át.

Később 1920-ban a család is, és ezzel együtt a vívóiskola Miskolcra költözött. Az édesapa országosan ismert edző volt, és sok neves vívó sikeres sportpályafutását indította el.

Megismerkedése a vívással

„Már legénytoll pelyhedzett állán – 15 éves öregdiák volt – amikor megismerkedett a sportággal” – bevezetéssel 1957. januárjában egy interjúban így nyilatkozott a pályakezdekről:

„Csak úgy kíváncsiságból mentem le egyszer apámhoz a vívóterembe, miután többször beszélt az otthoniaknak tanítványairól és a vívóeseményekről” – elevenítette fel Gerevich Aladár a diákkori emlékeit.

A fiatal vívó Gerevich Aladár

Első tanítómestere az édesapja volt. 1925-ben Miskolcon kezdett vívni édesapja keze alatt. Édesapja ekkor már – ahogy említettük – Budapestről Miskolcra helyezte át az iskoláját. Abban az időben csak ötletszerűen látogatott

Miskolc, 1930... A Gerevich-család. Áll: Gerevich Aladár, mellette két nagybácsija. Ül: id. Gerevich Aladár, a nagymama és az egyik nagynéni.

Forrás: Képes Sport, 1954-11-23/28. sz.

az edzésre, ahová hozzá hasonló korú diákok jártak gyakorolni a vívás tudományát. A második képen Gerevich Aladár mellett Gerevich Tibor nagybátyja áll, akit már a bevezetőben is említettünk, mint korának híres művészettörténészt.

Az igazi fordulat akkor következett, amikor 1927-ben Budapestre került

a világhírű Italo Santelli vívómester iskolájába. Tizenhét évig volt Santelli a mestere. „Igényesebb és impozánsabb vívómestert azóta sem ismertem” – nyilatkozta később egy interjúban. Kiváló egyénisége, jellemének nagyszerűsége a híres Santelli-storykban, az ún. „szantelliádák”-ban csillan elénk. Számtalan legendás történet származott abból, hogy Santelli mester soha nem tanult meg tökéletesen magyarul, és egyfajta olasz-magyar keveréknyel-

1933-ban készült Italo Santelli vívótermében Balról jobbra: Breuer Lili, Bogáti-Bogen Erna (később Gerevich felesége lett), Elek Ilona, Kabos Endre, Gerevich Aladár, Santelli mester segédmestere, Elek Margit, Duronelly László, Zöld Ferenc, középen Santelli mester

ven beszélt, és oktatta a tanítványait. Gerevich Aladár olimpiai bajnokunk később így emlékszik a ma is mókásan hangzó olasz mesterének az instrukcióira. Keveset beszélt az edzéseken, de tanácsait valami utolérhetetlen bájjal tette.

„Kérem fiúcska – mondta a mester a tizenhatéves Gerevichnek – állni terc. Én adni tempó. Mágán támadni. Rájtá!

Gerevich mint a villám támadott.

Neem fiúcska – mondta a mester – mágán lenni libamadár, nem tudni repülni. Magán lenni kell hattyú mádar és kell repülni.”

(folytatás a 8. oldalon)

(folytatás a 7. oldalról)

Első sportsikerei

Az első sikereinek egyike, ami a sporthírekben is szerepelt 1928-ban a Hungária Vívó Klub országos junior versenye volt, ahol „érdekfeszítő küzdelem” után ifj. Gerevich Aladár (Santelli-iskola) került ki győztesen. „Gerevich tehetséges, jól iskolázott vívó, akinek további fejlődése elé bizalommal tekinthetünk” – írta a Budapesti Hírlap 1928. március 8-án. 1930-ban a magyar bajnokságban 2. helyezést ért el, amely a világ egyik legerősebb bajnoksága volt az olasz bajnokság mellett. „Gerevich pompás vívása volt a bajnokság legnagyobb meglepetése” – írta a korabeli sajtó.

Az Olimpiai kardvívó magyar bajnokságon

1931-ben a bécsi Európa bajnokságon egyéniben még „csak” 5. helyezést ért el. Ekkor figyelt fel rá az olasz *Nedo Nadi* – hatszoros olimpiai bajnok – az értő és jószemű idegen, vívóéletünk élénk figyelője. „Gerevich, a magyar vívás nagy ígérete. [...] minden megvan ahhoz, hogy világklasszis legyen: fiatal-ság, pompás fizikum, ragyogó technika”. Éveken keresztül a legnagyobb érdeklődést a Santelli vívóakadémia magyar-olasz kardmérkőzése vívta ki.

Első olimpiai aranyérem

1932-ben Los Angelesben rendezték meg az olimpiát. Élete első olimpiai versenyén csapatban aranyérmet nyert. Ki gondolta még ekkor, hogy jön még hozzá hat aranyérem. A világbajnoki és európai bajnoki sikerekről még nem is beszélünk. Hosszú hajóúton utaztak a versenyzők Los Angelesbe. Külön érdekessége volt, hogy csak két hölgy tagja volt a magyar vívódelegációnak. Gerevich Aladár a hosszú hajóúton ismerkedett össze a kiváló törvívóval, Bogen Ernával.

Az elsőt, a kardcsapatverseny kezdetekor még elfogultan, szinte transzban lépett a pástra. Második csörtéje után

magához tért, már „otthon volt” Los Angelesben. Aztán a tulajdonképpeni döntő következett a legnehezebb ellenféllel, az olaszokkal. A csapat fölényesen győzött. „Gerevich a világ legnagyobb tehetsége”. A magyar kardcsapat olimpiai aranyérmet nyert, és a fiatal Gerevich ekkor élte át élete első nagy ünneplését, amikor a győztes kardcsapatot a hazaérkezés után hatalmas tömeg várta a Keleti pályaudvaron. Az ünnepeket szállító kocsikat több száz autó (!) követte/kísérte végig a Rákóczi úton.

A diadalmas olimpiakonok között a győztes férfiak között Bogen Erna a női törben olimpiai bronzérmet szerzett. Néhány év múlva ez a hölgy fontos szerepet jelentett Gerevich Aladár életében.

Második olimpiai aranyérem

1936-ban az újabb olimpia évében ezúttal Berlinben gyűltek össze a világ legjobb sportolói. A magyar egyéni kardbajnokság, amely az utolsó olimpia előtti válogatóverseny volt, és ezúttal a MAC színeiben Gerevich nagyszerű vívással megnyerte a magyar bajnok-

1933-ban Európa bajnok magyar női törvívó csapat (balról jobbra): Danj Margit, Elek Ilona, Bogen Erna, Elek Margit

ságot. A kardcsapat olimpiai döntője 1936. augusztus 14-én volt, ahol, mint oly sokszor a nagy világversenyek karddöntőiben most is magyarok és az olaszok harcoltak a győzelemért. Olyan sok magyar szurkoló volt a helyszínen, hogy a döntő csata egy kritikus szakaszában a mérkőzésvezető „magyarul kérte a közönséget, hogy maradjanak csendben, mert úgylis idegesek a vívók”. A magyar kardcsapat a küzdelem második felében kerekedett felül, és végül 9:6 arányban legyőzte az olaszokat. A magyar kardcsapat olimpiai bajnok lett, és így Gerevich Aladár megszerezte második olimpiai bajnoki címét.

„Ámor nyila erősebb a vívókardnál...”

„Régi szerelem beteljesülése volt az a vívóesküvő, amely a vívóteremben kezdődött és a magyar vívók magasba emelt kivont kardjainak szikrázó íve alatt vezetett a templomi esküvőhöz.” Gerevich Aladár feleségül vette Bogáthy-Bogen Erna Európa-bajnok törvívónőt. A nevezetes esküvő 1938. szeptember 24-én történt.

A két fiatal házasságkötése a „Bogen-Gerevich család” nemcsak az esküvő évében – 1938-ban – hanem később is nagy hatást jelentett a magyar vívótársadalomra.

II. világháború miatt

két olimpiai év, 1940 és 1944 kiesett az olimpiai versenyekből

Ha nincs a II. világháború, nem esik ki két olimpia, vajon hány plusz olimpiai érmet szerzett volna hősünk. Mindenki jól tudja, hogy a sportban nincs *mi lett volna, ha*. Gerevich Aladár édesapja 1946-ban hunyt el. Közel 40 éven keresztül oktatta víváásra a fiatalokat. Neves versenyzők egész sora került ki a kezei alól. Minden pátosz nélkül mondhatjuk, hogy oktatói munkájával elévülhetetlen érdemeket szerzett a magyar kardvívás hírnevének megalapozása körül. Emlékére 1947-ben Gerevich-émlékversenyt rendeztek, amelyen természetesen a fia Gerevich Aladár olimpiai bajnok is részt vett.

Harmadik és negyedik olimpiai aranyérem (Két arany egy olimpián)

A II. világháború szörnyű pusztítása után 1948-ban rendezték meg a XIV. olimpiát Londonban. „Kettős diadal a kardvívásban” – írták őrök betűkkel az akkori sportlapok. Gerevich Aladár számára fantasztikus sikert hozott az olimpia. Kard egyéniben és csapatban is olimpiai címet szerzett. A győztes kardcsapat összetétele legendás lett, akik a későbbi években is hatalmas sikereket értek el.

Az olimpiai versenyek idején, amikor a páston küzdött, ahogy a sajtó fogalmazott – két asszó között megszületett a második fia. Valójában a döntő előtt kapta a táviratot, hogy fia született. „Palkó megérkezett” – állt a táviratban. A boldog apuka megnyerte az olimpiai döntőt. Az anyuka is nagyon boldog volt, még akkor is, hogy emiatt ki kellett hagyni egy olimpiai versenyt. Nem volt nehéz előre látni „nemcsak a

szülők, a kard és a tör briliáns mesterei, hanem a két nagypapa is országos hírvívó volt, a jóslás igen egyszerű: a fiúból vívóbajnok lesz, akárki meglássa.”

sorozatban, de a mindent eldöntő utolsó asszóját elsöprő lendülettel nyerte meg. A csapatgyőzelemmel meglett az ötödik olimpiai aranyérme.

Az esküvői pár éppen a vívók sorfala közt és kardjaik alatt halad el
A kép forrása: Képes Sport, 1954-11-23/28. szám

Jászberény számára örökké emlékezetes marad ez az olimpia. Hiszen azzal, hogy az ökölvívásban – harmatsúlyban – Csik Tibor szintén Jászberény szülöttje olimpiai bajnokságot nyert. Két olimpiai bajnokság egy olimpián. A jászberényi boksizó élettörténete vagy talán inkább tragédiája egy külön tanulmány.

Az ötödik olimpiai aranyérme

A magyar sport legnagyobb napjai, legnagyobb sikerei születtek az 1952-es a helsinki olimpián. A nemzetek sportversenyében Magyarország a harmadik helyen végzett! Kovács Pál nyerte a kardvívás egyéni bajnokságát, Gerevich Aladár a második lett, Bercelly pedig a harmadik.

Három magyar az olimpiai dobogón! Gerevich igazi sportemberhez méltóan így nyilatkozott: „Nagyon szerettem volna megnyerni az olimpiai bajnokságot, de el kell ismernem, hogy Kovács jobb volt nálam. Megérdemelten nyerte meg a bajnokságot és külön gratulálok neki a veretlenségért.”

A kardcsapat döntője nem mindennapi izgalmakat hozott. Az olaszok már 7:5-re vezettek. De ezek után jött a döntő fordulat. „Vívóink a reménytelennek látszó mérkőzést csodálatos akaraterevével, bátor, hősiességükkel megfordították, kiküzdötték a győzelmet.” Gerevichnek a döntőben kevésbé ment, három vereséget is szenvedett

A hatodik olimpiai aranyérme „Öreg vívó nem vén vívó”

A Melbourne-ben rendezett olimpia előtt ki tudja hányadszor – harmadszor, több olimpiai aranyérme volt, mint magyar bajnoki cím – megnyerte az olimpiai válogatónak számító magyar bajnokságot is. „Mintha húsz évvel ezelőtt látnám Alit, – állapította meg egy néző a lelátón”.

Az olimpiai győztes magyar kardcsapat

A világbajnokságokon is szépen „termelt”, de most ebben a tanulmányban erről külön nem számolunk be.

A hetedik aranyérme

Hatodik olimpiája, és a hetedik aranyérme ismét kard-csapatban. Három ragyogó, csodálatos „öregfiú” – Kárpáti, Kovács, Gerevich, vagy ahogy hívták őket a „Három testőr” – és mellettük a három fiatal legény – Horváth

Zoltán, Mendelényi Tamás és Delneky Gábor – vívták ki az aranyérmet. Sokszor merül fel a szakemberekben és a szurkolókban a kérdés: „Mi lesz a magyar kardvívással, ha Gerevich Ali, ha Kovács Pali, ha Kárpáti Rudi egyszer ... sok-sok év múltán... mégis abbahagyja”? A jövő lehet olyan dicsőséges és szép, mint a múlt volt.

A római olimpia után bejelentette, visszavonul. Ő volt a legidősebb olimpiás. 50 éves volt, de negyvennek sem látszott. Neve fogalom lett a sportvilágban. Külföldre vívómesternek már számtalanszor hívták. Egy alkalommal a nápolyi testnevelési főiskolától kapott meghívást vívó-igazgatói állásra. De neki esze ágában se volt külföldre távozni.

Edzősége

„Vívómester lettem mint apám” – nyilatkozta visszavonulása után. Tanítási elve egyszerű volt, amit apjától és Santelli mestertől megtanult. Vívni, vívni! A napi háromórás edzésből soha nem engedett. Sportszerű életmódja, alkoholtól, szélsőségektől mentes kiegyensúlyozott élete például szolgált minden tanítványa számára. Edzőként első sikere 1962-ben volt, amikor visszavonulás után már Horváth Zoltán edzője volt, és ő aranyérmes lett a világbajnokságon. Ali bácsi csak annyit mondott: „Bízom a Zoli sikerében.” 1966-ban volt 100 éve, hogy nagy

mestere Italo Santelli született. Kezdeményezésére egy hagyományos olasz-francia-magyar kardversenyt rendeztek. Később megkoszorúzták a nagy mester sírját. A nagy mester emlékéhez méltóan a magyar csapat megnyerte a tornát.

Ali bácsi – merthogy edzőként már így hívták tanítványai – nem csupán a kardozóknak, de a törözőknek is adott iskolát. (folytatás a 10. oldalon)

Gerevich Aladár 1956 tavaszán · Fotó: MTI – Komlós Tibor

Hetedszer az olimpiai dobogó tetején

(folytatás a 9. oldalról)

A kétszeres olimpiai ezüstérmes Kamuti Jenőt ezekkel a szavakkal tanította a helyes markolathasználatra: „*Úgy fogd, mintha madarat fognál, hogy el ne repüljön, de arra vigyázz, meg ne fojtsd!*”

Gyermekei

A gyerekek először hallani sem akartak sem kardról, sem törőről. „*Nyomasztóan sok volt otthon a dicsőséges érem... Nehéz volt szembenézni a szülők ha-*

gyatékával”. A Gerevich fiúk egyszer úgy nyilatkoztak, hogy nehéz a „*szobor fiának lenni*”. De a vívás iránti vonzalom mégis örökölhető. A szenvedély fellobbant, és elkapta mindkét fiát.

Gyuri fia akkor született, amikor 1946-ban megnyerte másodszor a magyar kardbajnokságot közel tízévi szünet után. „... *Néhány évvel ezelőtt odaszóltam Gyuri fiamnak, éppen úgy, ahogy harmincegynéhány esztendővel ezelőtt apám szólt nekem: No, van kedved vívni?*” Volt. Felnőttek a gyerekek és

ismét egy Gerevich volt a vívópáston. Az 1964-es budapesti ifjúsági világbajnokságon Gerevich György is elindult. „Gyuri” edzőként lett igazán sikeres. Nemcsik Zsolt volt a tanítványa, aki kardvívásban világbajnok lett. A mesternek leghíresebb tanítványa Szilágyi Áron, aki immár kétszeres olimpiai bajnok. Reméljük, hogy sikerének még nincs vége. Gerevich György élete tragikusan rövid volt, 2008-ban 62 éves korában, súlyos betegség után elhunyt.

A kisebbik Gerevich fiú is bontakoztatta szárnyait. 1972-ben az olimpián bronzérmes szerzett. 1974-ben már megvédte magyar bajnoki címét. Milyen érdekes a sors, egykor az apák vetélkedtek egymással Gerevich Aladár és Kovács Pál. Most a fiaik vetélkedtek egymással.

Emléke

Gerevich Aladár nyolcvanegyévesen halt meg 1991-ben, májzsugorban. Életében egyetlen korty alkoholt sem ivott.

Gerevich Aladár koronázatlan „*kard király*” volt. Sportágában egyenesen páratlan volt. Az első és az utolsó aranyéremtől kezdve hozó ötkarikás fellépései között huszonnyolc év telt el.

A kitűnő sportember az 1948-as olimpiai egyéni aranyérem megszerzése után megkapta Jászberény szülővárosa díszpolgári címét, de ezt a 1970-es évek folyamán nem erősítették meg, és így elvesztette azt. Jászberényben hosszú ideig megfeledeztek róla, mígnem 1992-ben a város pótolta az emlékezést, és a tisztelgést nagy szülöttjéről, és az augusztus 20-i ünnepségen díszpolgári címet kapott. Utcát neveztek el róla, és emléktáblát avattak azon a helyen, ahol szülőháza állott. Abban a házban, ahol éltek – Budapest, I. kerület Attila út 39. – egy emléktábla örökíti meg 2010-től Gerevich Ali bácsi és felesége emlékét.

Egy nagy vívó visszavonul.

„*Harmincöt év a páston, hét olimpiai aranyérem a vitrinben*”

Gerevich Aladár és vívótársai Italo Santelli sírjánál a Kerepesi úti temetőben
 Forrás: Dávid Sándor: *Italo Santelli*. *Népsport*, 1966. 73. szám

Egy másik jászági településen, Alattyánon az általános iskola az ő nevét vette fel 1997-ben. Az iskolai név-

Gerevich Aladár
 két fia számára tart edzést

adó és emléktábla avatáson még az özvegye Gerevichné Bogáthy Erna és fia Gerevich Pál személyesen megjelentek.

2010-ben Jászberény híres szülőtte-
 nek nevét vette fel a budapesti Nemzeti Sportcsarnok. A nagy kardvívó relikvi-
 áiból egy emlékfal is hirdeti legendás sportsikereit.

Ali bácsi! Emlékét örökké megőriz-
 zük és ápoljuk!

Források jegyzéke:

- Akinek vitrinjét hat olimpiai aranyérem díszíti. *Népszabadság*, 1957-01-30/25. szám 12 p. *Budapesti Hírlap*, 1910-09-22 / 225. szám
 Jakab József: Kardjába dőlt a világ. *Népszabadság*, 2010. március 13.
Népsport, 1947-11-30 / 233. sz.
Népsport, 1948-08-15 / 161. sz.
 Új Idők, 1948 (54. évfolyam, 27-52. szám) Földessy László: A XIV. olimpia Londonban

A Gerevich család (Szepes Béla a híres karikatúrista szellemes képe)

Kép forrás:
 Magyar Sportmúzeum

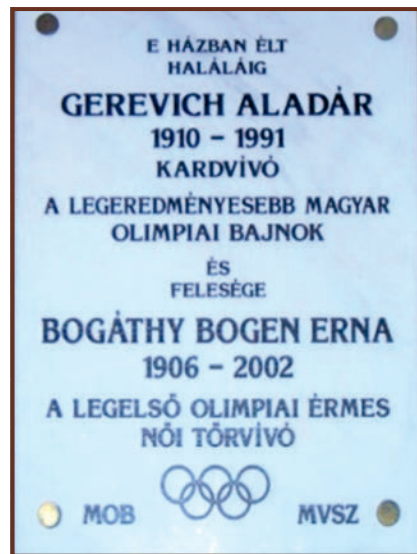
- Képes Sport*, 1954-11-23 / 28. sz.
Népsport, 1953-07-31 / 152. sz.
 Syposs Zoltán: *Villanó pengék*. Sport, Budapest, 1975

Gerevich Aladár emléktáblája az egykori szülői ház helyén álló épület falán

- New Yorki Magyar Élet*, 1977 (30. évfolyam, 1-53. szám) 1977-07-02 / 27. szám
 Szikora Katalin: A magyarországi vívósport 100 éve. *Média-Történet-Kommunikáció* 2013/3

Metykó Béla helytörténeti kutató

Emléktábla a lakóházuk falán

ÜZENET A MÚLTBÓL

Szőke Ferenc tanító levele az utókornak

Különös érzés tölt el bennünket, ha olyan dokumentum kerül a kezünkbe, amelyben üzenet kapunk egy elmúlt kor „emberétől”. Ezek az üzenetek lehetnek kéziratos naplók, imakönyv belső borítójára írt feljegyzések, de lehetnek épület alapjába, falába, tornyába vagy köztéri szobrok talapzatába elrejtett üzenetek is. A Jászságban is szokás volt a templom felújításakor a torony gombjában, új épület létesítésekor, vagy köztéri szobor felállításakor az alapköbe egy dokumentumot és néhány korra jellemző tárgyat elhelyezni. De szokás volt az is, hogy házépítéskor a tető alatti deszkatokolósba elrejtettek egy papirost, amelyen rögzítették a tulajdonos gazda és az építésben résztvevő személyek nevét, valamint az építésre vonatkozó egyéb fontos információkat.

1973-ban, amikor Jászberényben felújították az Árpád Úti Általános Iskola épületét, a munkások a falban egy 96 évvel ezelőtt elrejtett levélre bukkantak. Az erősen megsárgult, négy oldalas, kétrét hajtott, viaszpecséttel lezárt levél külső oldalán a következő kézírás volt olvasható: „Bontsd fel! Kelt 1877. év szept. 11-én. Szőke Ferenc tanító által”

A levél felbontása után megismerhetővé vált az iskola első tanítója, Szőke Ferenc utókor számára írt üzenete, amely így szólt:

„Dicsértessék a Jézus neve
Mindörökkön örökké!
Üdv az Olvasónak!

1875-ik év november hó 22-én foglaltam el ezen iskolául felállított épületet. Ez időben IX. Pius Szentséges Atyánk-Pápa király kormányzá Krisztus igaz anyaszentegyházát. A magyar király 1-ső Ferenc József, mint bölcs uralkodó állítatik a világ elé; ám de minden bölcsesség mellett rendkívül bátortalan politikát folytat a liberalizmus és Isten szent nevét, létét megvető és tagadó szabadkőművességgel szemben. Ezen

gaz bujoncok megfélemezésére egy dicső Mátyás magyar király kellene, azonban ez egyszer volt s talán nem is lesz többé soha. A megyés Érsek ez időben Szamassa József. Az esztergomi primás Simor János bíbornok-érsek.

Ezen iskolának, alulírott voltam első tanítója. Képezdés Egerben s diplomát is ugyanott nyerek. Koromra 31 éves vagyok. Egyetlen és felejthetetlen kedves nőm Szőke Eleonórának hívták; édesatyja a helybeli illetőségű telektörvényszéki tisztviselő volt, Szőke István volt a neve. Ezen kedves nőmet a legnagyobb bánatomra elragadta tőlem a mord halál 15 hó és 7 napos együttélés után, jelenleg harmadfél éves özvegy vagyok. Házasságunkból gyermekek nem származtak.

Kedves Atyámfia, édes Honfitársam!
Megléhet, hogy midőn e néhány sort ke-

Némi kutatás után a következőket tudhattuk meg az üzenet írójáról. Szőke Ferenc Egerben született 1845. december 4-én. Szülei: Szőke István és Nagy Mária. Az iskoláit is Egerben végezte, majd – nem tudni pontosan mikor – Jászberénybe került tanítónak, s ahogyan ő maga is írja, első tanítója volt az 1875-ben felépített új Alvégi Iskolának (későbbi neve Árpád Úti Általános Iskola). 1873. november 25-én, 28 éves korában feleségül vette a jászberényi illetőségű, 23 éves Szőke Eleonórát. Esküvői tanúk Mizsei István tanácsnok és Pászti Antal kántortanító voltak.

A feleség édesapja, Szőke István városi írnok volt, édesanyja, Benedek Julianna, s Jászberényben az ötödik tizedben (kerületben) laktak. Szőke István 22 éves korában, 1844. január

16-án vette feleségül a 19 éves Benedek Julianát, akitől 6 gyermeke született: István János (1846. V. 12.), Péter Mátyás (1848. II. 22.), Júlia Veronika Eleonóra (1850. I.29.), Mária Katalin (1852. I. 13.), Antal Alajos (1858. VI. 9.) és Johanna Wilhelmina (1864. V. 1.).

Elsőszülött gyermekük, István János 1884. október 18-án, 38 éves korában vette feleségül a jászladányi Kiss Ágoston

tanító és Kertész Antónia lányát, Idát. Az após, Kiss Ágoston gyermekkorától kezdve naplót írt életéről, amelyet 2010-ben unokája, Szőke Katalin a Jász Múzeumnak ajándékozott. A felbecsülhetetlen forrásértékű napló anyagát a Jász Múzeumért Alapítvány 2017-ben könyv formájában is megjelentette „Szabad valék mint a szárnyas madár...” Kiss Ágoston jászladányi tanító naplója (1823-1869) címmel.

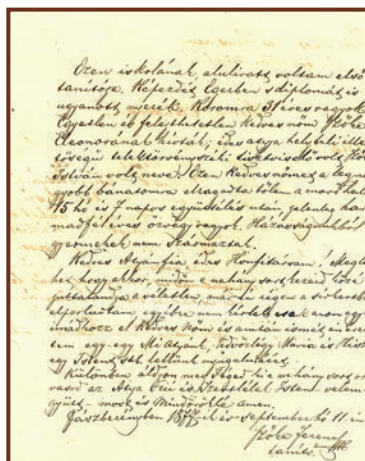
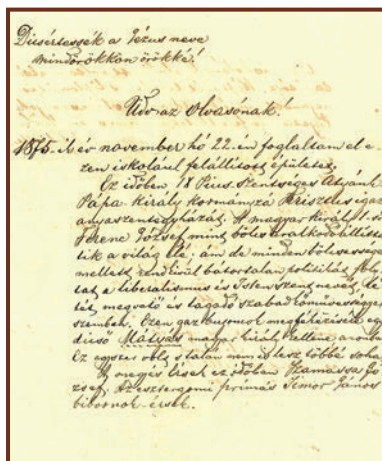
Jászberényben, 1877-ik év szeptember hó 11-én.

Szőke Ferenc tanító”

A levelet Németh József tanító úr 1974 januárjában beadta a Jász Múzeumba, ahol 13.29.1-es leltári szám alatt ma is megtalálható a Történeti Dokumentációs Gyűjteményben.

tanító és Kertész Antónia lányát, Idát. Az após, Kiss Ágoston gyermekkorától kezdve naplót írt életéről, amelyet 2010-ben unokája, Szőke Katalin a Jász Múzeumnak ajándékozott. A felbecsülhetetlen forrásértékű napló anyagát a Jász Múzeumért Alapítvány 2017-ben könyv formájában is megjelentette „Szabad valék mint a szárnyas madár...” Kiss Ágoston jászladányi tanító naplója (1823-1869) címmel.

Szőke István és Benedek Julianna harmadik gyermeke, Júlia Veronika Eleonóra 1873-ban a salgótarjáni illetőségű Szőke Ferenc tanító felesége lett, de házasságuk csupán két esztendeig tartott, mert Eleonóra megbetegedett, és 1875. március 4-én, 25 éves korában tüdővészben meghalt.

Kézen fogva az örökkévalóságba

Szőke Ferencet felesége halála mélyen lesújtotta, és valószínűleg ez ösztönözte 1877-ben a levél megírására is, amelyben fontos információval szolgál a jászberényi Alvégi Iskola építési idejére vonatkozóan, az adott kor egyházi és világi főméltóságairól, valamint saját családi életéről.

Négy évi özvegység után Szőke Ferenc tanító ismét megházasodott, s 1879. november 25-én feleségül vette sógornőjét, felesége 20 éves húgát, Juliannát, aki Johanna Wilhelmina néven született, de a valóságban (valószínűleg édesanyja után) *Juliannának* hívták. A házaspárnak az anyakönyvi bejegyzés szerint öt gyermeke született, de a születési anyakönyvben csak Jolán Gizella Margit nevű lányuk található meg, aki 1895. április 27-én született, de még ugyanazon év augusztus 3-án el is hunyt. Az ő születési bejegyzésénél jegyezte fel a keresztelő pap, hogy az újszülött a szüleinek már ötödik gyermeke.

Szőke Ferenc a jászberényi Alvégi Iskola tanítója volt, de 1876. augusztus 5-én ő is pályázott a megüresedett II. főelemi osztálytanítói állásra. A pályázók (ifj. Kövér Endre szentkúti tanító, Hamza Pál jászladányi tanító, Mosó Lajos szentmártoni tanító, Beleznay Antal helybeli tanító, Szőke Ferenc helybeli tanító, ifj. Szilárdy János felsőszentgyörgyi tanító) közül a tanács Hamza Pál tanítót választotta, mivel felsőbb gazdasági tanintézeti bizonyítvánnyal is rendelkezett, és a sajtóban is számos tanulmánya jelent már meg.

Sajnos nem ismerjük Szőke Ferenc tanító úr életének és munkásságának további részleteit. Értékes kortörténeti és helytörténeti adatokat tartalmazó üzenete azonban fennmaradt az utókornak, s majd 150 év után, a Redemptio lapban való közléssel szélesebb körben is megismerhetővé válik.

Felhasznált irodalom és források:

Blénessy János: *Jászberény iskolázásának története. Jászági Füzetek 1. Jászberény, 1967*

Tarnay Marianne: *Iskolázás és művelődés a Jászágban (A XIII. századtól a XIX. sz. végéig)*

M. kir. Horthy Miklós *Tudományegyetem Pedagógiai Intézetének Közleményei 7. Budapest, 1943*

A jászberényi r.k. Plébánia keresztelési, házassági és halotti anyakönyvei

Dr. Bathó Edit néprajzkutató

Történt az Úrnak 1859. esztendejében, hogy Kunszentmiklós legendás nagytiszteletű református lelkészét, Szász Károly urat december vége felé kettős öröm látogatta meg. A templomban Jézus születésének évfordulóját ünnepelhette szeretett gyülekezete körében, hazatérve a parókiába pedig édes feleségével, Bibó Antóniával együtt kisleányuk születésének örülhetett.

Szász Károly szabadállási lelkész

De köztudott, hogy az élet olyan, mint az óceán. Felszíne hol a mennyországot simogatja, máskor pedig a meder pokoli sötét mélységeit villantja elő. Alig telt el két év a kis család életében boldogságban, békességben, gyermeksimogatásban, amikor a Mindenható az angyalai seregébe szólította a kicsi Ilonkát. Még a lelkipásztornak sem lehet fellebbezési joga az Úr akaratának megváltoztatása érdekében. A földi ember, az édesapa emberésszel és szívvel mégis kérdéseket tett fel a Teremtőnek, de csak hang nélkül, magában tette mindezt. Azután elnézést kért Istenétől, amiért merészelt megkérdőjelezni felettese döntését.

A földi ember, az édesapa emberésszel és szívvel mégis kérdéseket tett fel a Teremtőnek, de csak hang nélkül, magában tette mindezt. Azután elnézést kért Istenétől, amiért merészelt megkérdőjelezni felettese döntését. A földi ember, az édesapa emberésszel és szívvel mégis kérdéseket tett fel a Teremtőnek, de csak hang nélkül, magában tette mindezt. Azután elnézést kért Istenétől, amiért merészelt megkérdőjelezni felettese döntését.

tartott, szemében könnyek csillogtak. Mint elmondta, kinn a hómezőn taláta, s a gyermek kilétéről senkitől nem kapott felvilágosítást. Elhozta hát a nagytiszteletű úrhoz, indítsa el őt tiszteességgel a hosszú útra.

- *Legyen hát a kis árva gyermek úti-társa Ilonkának a mennyek országába vezető úton* - kérte Szász Károly az Urat, s kérte, hogy fogadja őt is az angyalok társaságába. Elég tágas a haza áldott földje kettejük számára, hadd menjen a két kis tündér kézenfogva egy boldogabb világ örökkévalóságába. Valószínűleg akadozva zengett a gyönyörű 90-es zsoltár a nyitott sírgödör mellett, mert zokogni és énekelni nagyon nehéz egyazon időben.

Szász Ilonka sírja

Az 1857-től 1963-ig kunszentmiklósi református lelkipásztor, későbbi püspök, költő, műfordító, országgyűlési képviselő, szemerkái Szász Károly 12 verses ciklusban írta sorokba bánatát, melyből egy versszakot idézek befejezésül:

„S a kis Ilonka halva lenne?

Nem, néki nincs örökre vége!

Földön virág csillog a mennybe,

És szívünkben az ő emléke...”

Amikor időnként a temetőbe szólít a dolgom, mindig megállok néhány pillanatra a két kis ártatlan gyermek sírja mellett. A mohos, kopott, fűbe süppedt kicsi sírkő mellé nem mulasztok el két szál virágot elhelyezni. Aki keresi, megtalálja Bankós Károly, egykori fülöpszállási atyafi, Petőfi Sándor örök jó barátjának monumentális síremléke mögött.

Székelly Gábor helytörténeti kutató

Nagykunsági Tükör Székely író a Móricztanyán

A tragikus és szomorú 1920-as évben, Trianon esztendejében, szeptember végén, a nagykunsági Túrkeve város határában lévő Móricztanyán írta és fejezte be remekművű könyvét egy nagy székely író. Köszönve vendéglátó barátjának, Tóth Jánosnak a szíves vendéglátást. Az író Benedek Elek volt, a magyar gyermekirodalom megteremtője és első nagy alakja, a könyv pedig az *Édes anyaföldem!*

Benedek Elek (1859–1929), a nagy székely mesemondó mindannyiunk kedves ismerőse a gyermekkor feledhetetlen idejéből. Mielőtt azonban író lett volna, még más dolgokkal is kacérkodott. Például országgyűlési képviselő is volt egy ciklusban, a szülőföldjén, Háromszék vármegyében, Kisbaconban, a szülőfalujában, az ősi székely nemesi faluban. Nem neki való volt azonban a képviselőség, s erre hamar rá is jött. Ez sem múlt el azonban haszon nélkül. Képviselőként sok minden dolgot megismert. Rájött, hogy milyen silány, rosszul működő az oktatáspolitikát, mennyi igénytelenség, parlagság és korupció fertőzi a társadalmat. Rájön arra is, hogy a kultúrpolitika a vidéknek – akkor is! – az értéktelenséget, a giccset és a bővít szánta. Hogy nincs magyar gyermekirodalom, s nem is igyekszik senki, hogy ezt megteremtse. Hogy a magyar gyerekek magyar könyveket olvassanak. „*Romlott intelligencia, tudatlan nép*” – idézi egy helyen a székely Ugron Gábort. Parlamenti felszólalásában is ezt hangoztatja: „*Én meg szép csendesesen beszélgetek az ifjúsági irodalomról, amely nincs, s biztatom a kormányt, áldozzon erre is valamit, hogy – legyen. Tűzzön ki jutalmat, buzdítsa irodalmunk jeleseit: szálljanak le a gyerekek közé. Idegen lelkű, rossz magyarságú könyvek ne rontsák a magyar gyermek magyarságát. Szemelvényeket olvasok fel, hadd lássák, mivel butítják a magyar gyermeket.*”

Elgondolkodtató sorok, amelyeket ma is érdemes felidézni. Ma, amikor egyes liberális kritikusok időszerűtlennek tartják Jókai Mór írásművészetét, Petőfi Sándor *János vitézét* és Arany János *Toldiját*. Amikor Gárdo-

nyival és Tömörkénnyel együtt kiserpnek a köztudatból a két világháború közötti népi irodalmat. Amikor olyan irodalomtörténet jelenik meg, amelyből hiányzik a 20. század olyan nagy magyar népi írója, mint Kodolányi János. Ha nem védjük, ápoljuk nemzeti irodalmunkat, most, a huszonegyedik órában, bizony hamarosan kifogyunk belőle, mint a tiszta környezetből, tiszta levegőből, tiszta vízből és tiszta érzésekből.

Egy nagy magyar ember és politikus, gróf Apponyi Albert figyel fel a székely író időszerű szavaira. Az ő államtitkára az a nagykunsági, túrkevei kun ember, Tóth János, aki akkoriban köt életreszóló barátságot Benedek Elekkel. S ez időtől fogva a Túrkeve határában lévő Móricztanya szinte második otthona lesz az írónak, akinek a nevét már kezdik megismerni az országban. Megalkotja az első igazán magyar gyermekkönyvet, *Székely Tündérország* címmel, amely általános sikert arat. Ezen felbuzdulva, elkezd írni hatalmas műve, a *Magyar mese- és mondavilág* köteteit.

Közben írja állandó újságcikkeit, jegyzeteit, tárcáit, elmélkedéseit, valamint a felnőtteknek szánt regényeit, amelyek bizony kevésbé sikeresek lettek. „*Egyelőre rövid lélegzetű történeteket írok napi- és hetilapba. Mi téma összegyűlt az édes anyaföldön! Sűrűn rajzanak lelkemben emberek, történetek, viaskodnak az elsőbségért: melyiknek adjak előbb életet. Gyűlnek, gyűlnek – könyv lesz belőlük.*”

Budapesti lakosként, szerkesztőként és képviselőként egyre gyakrabban jut eszébe a szülőföldje, „*az erdőzúgásos, vadgalambbúgásos Erdővidék.*”

Megismerkedik feleségével, a szegedi Fischer Máriával, aki haláláig hű társa lesz. Boldog ember is lehetne akár, sikeres íásaival, feleségével, gyermekeivel és unokáival. Kisbaconban, az ősök földjén házépítésbe kezd. Itt nyaralnak szeretett pesti unokái, s a még ereje teljében lévő, középkorú író már az összes magyar gyermek Elek apója, nagyapója. A házépítés, a tervezett kert, a nyugodt írás, és még sok minden félbemarad. 1914 nyarán ki-

tör az első világháború. Hozván maga után rengeteg szenvedést, tragédiát, veszteséget, amelyek a mai napig kihatnak a magyarság életére. Benedek Elek a kezdetétől nem híve a háborúnak, mint igaz keresztyén ember, aki mindig az egyszerű székely emberek között szeretett élni, érzi, hogy a fegyverek, a háborúk semmit sem oldanak meg a világban. A világ sebeit csak a szeretet képes gyógyítani, amit Benedek Elek egész életében, egész életével hirdetett.

1916 nyarán a románok betörnek az *édes anyaföldre*. Tömegesen menekül a székely vármegyék lakossága nyugatra, az ország belseje felé, Budapest felé. Velük menekül az író és felesége. Az *Édes anyaföldem!* című könyvében megrendítően, tárgyilagosan, s szinte egyedül a magyar irodalomban, ábrázolja a menekültek nyomorúságos helyzetét, szenvedéseit, éhségben meghalt gyerekeket és a háborús országban uralkodó fejtelenséget, zűrzavart.

A menekülők vonata a Nagykunságon halad át: „*Látom a tarlón: a magyar Kánaán földjének silány termése volt. A kukorica még lábbon áll; oly vézna a szára, oly kicsinykék a csövek. S mely buja volt a termés Erdély földjén végesvéig! Nálunk „kövér idő” járt, itt a szárazság búzát, árpát, zabot, füvet, mindent vörösre perzselt. Hisz ezeknek maguknak elegendő kenyerük sem lett, honnan adnak kenyeret hontalan testvéreiknek?*”

A mérhetelen szenvedést hozó négy éves világháború vége sem hozott békét, megnyugvást, rendet és alkotómunkát a magyarságnak. Újabb embertömegeket pusztított el 1918 őszén a spanyolnátha járvány is. Az ország anyagi tartalékai teljesen kifogytak, az emberek éheztek, fáztak és féltek. *Minden Egész eltörött*, ahogy az egyik legnagyobb s legtisztább látó magyar költő, Ady Endre írta. Benedek Eleknek elég rossz véleménye van az őszirózsás forradalomról, s annak vezéralakjáról, a politikai kalandor Károlyi Mihályról: „*Bizonyos, hogy nagy része volt a hadsereg széttűllesztésének alattomos munkájában, de ő maga*

csak látszott vezetni az aknamunkát, mivelhogy jó volt a neve cégérnek.” Felidézi a részeges kalandor ezredes, az akkori hadügyminiszter, Linder Béla katasztrófális szavait, amely már Trianon tragédiáját előlegezi: „Nem akárok több katonát látni!”

A Károlyi-kormányról Benedek Eleknek a véleménye egyértelműen negatív. S talán először ábrázolja valóságghűen ezt a korszakot a magyar irodalomban. A dolgok általánosan rosszra fordulnak, anarchiával fenyegetnek. Csak egy példa, megállapítás a sok közül: „Miként Toldi lova, szemétdombon tengődik a magyar kultúra.” Tegyük hozzá, még sok minden, az emberi erkölcstől a gazdasági életig. Benedek Elek felesége visszamegy Kisbaconba, az író Pesten tölti a karácsonyi ünnepeket, és az újesztendőt, gyermekei, unokái körében. Egyik fia, Benedek Marcell (1885–1969), a legnagyobb magyar irodalomtörténész egyike, a kiváló műfordító, ekkor Budapesten tanár. Benedek Elek élete legrosszabb idejét tölti, az öngyilkosság gondolata is felmerül benne. Az élniakarás azonban nagyobb benne, amely székeley őseinek generációját is megtartotta a századok során.

A folytatás egyáltalán nem biztat semmi jóval. Az Antan nyomására Károlyi lemond, s hatalmát átadja a kommunistáknak, akik a börtönből kerülnek ki, Kun Bélával az élükön, 1919. március 21-én. Benedek Elek hamarosan megérzi a változást, hiszen a létrejött proletárdiktatúra, a Tanácsköztársaság már az első napokban beszüntette az író által szerkesztett *Jó Pajtás* című gyermekújságot, mint káros, burzsoá sajtóterméket. Még a Károlyi-időknél is rosszabb, sötétebb és zűrzavarosabb hónapok jönnek, amelyekről így ír Benedek Elek: „Huszonnégy óra alatt akarják átgyúrni a lelketlenül megcsonkított országot. Aggot és gyermeket. Be akarják zárni Isten házáat. Nemcsak akarják, de ki is kergetik az iskolából a vallást. Ezek nem akarnak hosszú életűek lenni, mert arra tanítják a gyereket, hogy ne tisztelje szülőit. Ezeknek nem szent a családi tűzhely: serdülő fiúknak, lányoknak a szabad szerelmet hirdetik. Ezek azzal alázzák meg a tanárt, hogy rászabadítják a diákat. (...) Feneketlen erkölcstelenség, rablás, gyilkolás, ártatlan emberek halálra kínzása – ez az új világ.”

Az írónak ebben a zord időben még inkább felébred a honvágya. Hiányzik Kisbacon, a szülőföld, a felesége, *nagyanyóka*, akiért rengeteget aggódik, amióta nagybeteg fiukkal, Jánossal Erdélybe ment. Rengeteget szenved a zavarosban nagy hatalomhoz jutott senkiktől, akik sokszor megalázzák a híres író, a magyar gyermekek Elek apóját. Emellett igyekeznek megnyerni őt is a maguk céljaira, az író azonban kitart a maga elvei mellett, komoly veszélynek téve ki ezzel magát. Szerencsére megbukik a diktatúra, így a gyermeklelkű, szelíd író is fellélegezhet, bár még mindig rengeteg problémája van.

Visszakapja azonban a *Jó Pajtás* szerkesztését, valamint dolgozni kezd az *Édes anyaföldem!* című önéletrajzi könyvén is, amely igazi szülőföld-regény, otthon-irodalom lesz. Szomorú karácsonyt ér meg most is, és elhatározza, hogy minél hamarabb hazamegy. Egyenlőre azonban elfogadja Tóth János barátja szíves és többszörös meghívását a nagy-kunsági Móricztanyára. Január 20-án így ír: „Ha tavaszra felszabadul a Tiszántúl, lemegyek Tóth Jánoshoz, a Móricztanyára.” Erre március végén kerül sor, Kisújszálláson száll le a vonatról. A Túrkeve határában levő Móricztanyán nagy örömmel és szeretettel fogadják, s Benedek Elek itt megnyugszik, lelkileg megújul, de testileg is, hiszen itt végezheti az otthoni paraszti munkákat: kapál, kaszál, szénát gyűjt, növényeket ültet. Közben írja a felnőtt olvasóinak szánt önvallomást, amelyből azonban egy egész korszak képe bontakozik ki. Az erdélyi írók közül csak Tamási Áron *Szülőföldem* és Sütő András *Anyám könnyű álmot ígér* című könyveik mellé tehetjük Benedek Elek művét. De olvasván nekem még eszembe jutott a magyar népi irodalom két nagy műve: Illyés Gyula *Puszták népe* és Féja Géza *Viharsarok* című könyve is.

A Nagy-kunságban fejezi be művét, 1920 szeptember végén. A könyv elején Az olvasónak című részben így ír: „A magyar nemzet ezeréves életének legszomorúbb tavaszán fogtam a könyv írásába: az első fejezetek egy-két keserű kiszólását ez magyarázza. Azzal az érzéssel ültem íróasztalomhoz, hogy a könyv írói pályám utolsó könyve lesz – halálom után ha nyilvánosságra kerül. A vörös fergeget elviharzott, úgy tetszik,

dereng a magyar ég, nem kell írásomat az asztalfiában rejtegetnem. Az ország színe előtt róhatom le régi adósságomat ama nép iránt, amely ezer évig őrizte, védte a keleti határt, s jutalma: „honját a hazában nem leli...”

Benedek Elek még kilenc évet élt, írt még több mindent, támogatta, védte és bátorította a fiatal írókat, közöttük Tamási Áront, Kós Károlyt, Remenyik Sándort és Áprily Lajost. Megérte fia, Benedek Marcell első köteteinek megjelenését. Unokája, Benedek István (1915–1996) jeles tudós, polihisztor író lett, aki nagyapjához hasonlóan szintén kötődött a Nagy-kunsághoz, Berekfürdőhöz, ahol 1965-ben üdült. *Meleg víz* című írása ennek a nyaralásnak állít emléket, amely írás a *Lélektől lélelig* című kötetében jelent meg 1970-ben. Lássunk egy részletet ebből az írásból: „A meleg vízben egy jól tájékozott néni magyarázza a szomszédainak, hogy milyen jó ez a víz az ízületekre, a derékfájásra, mindenféle kimondhatatlan bajokra és az idegekre. Nem tudom megítélni, igazat mond-e, nem is értek hozzá, de egy dolgotra feltétlenül nagyszerű hatással van ez a víz: az emberek jóindulatára. Mert én még ilyen jóindulatú világot nem láttam.” Büszkék lehetnek erre a mondásra a berekfürdői emberek. De büszkék is, hiszen az egyre szépülő fürdőben egy emlékkövön található Móricz Zsigmond és Féja Géza megjegyzéseinek társaságában, akik szintén írtak Berekfürdőről.

Végezetül elmondhatjuk, hogy a nagy-kunsági emberek mindenestül büszkék lehetnek arra, hogy e nagy íródinasztiának két tagja is megfordult a Nagy-kunságon, kötődött ehhez a vidékhez, jó embereket, jóindulatú világot találtak itt koruk zűrzavarában. Benedek Elek teljes egészében a mi vidékünkön írta az *Édes szülőföldem!* című nagy művét, a magyar szülőföld-irodalom remekét. S talán azt is tudta, hogy ő szülővidékétől annyira különböző kunsági tájak ellenére a két nép múltjában, történetében sok a rokon vonás.

A székeleyek és a kunok egyként kollektív nemességet kaptak régi királyainktól. Hogy háborúban fegyverrel, békében pedig munkával szolgálják a hazát. Mint ahogy szolgálta Benedek Elek is egész életében, a hit, a szeretet és a szépség békés fegyvereivel.

Kovács János helytörténeti kutató

Nagykun Kulturális Információs Pont nyílt Túrkevén

Egy évtizedes terv vált valóra, hiszen a *Túrkevei Kulturális Egyesület* február végén a Széchenyi u. 3. sz. épületet megkapta használatra Túrkeve város Önkormányzatától, amelyben bemutathatják és népszerűsíthetik a nagykunság szellemi és tárgyi értékeit. Nagy

Dr. Örsi Julianna,
a *túrkevei Kulturális Egyesület* elnöke
Fotó: Forgács Éva

szükség van erre, hiszen a nemzeti, ezen belül a nagykunsági kultúra képviselői (népművészek, képzőművészek,

néprajzos-történész szakemberek, hagyományörző civil szervezetek) küldetése, hogy dolgozzanak a magyar vidék kulturális fenntartható fejlődésért, nemzeti sajátosságaink megőrzéséért. Nem kisebb felelősség hárul az iskolákra, a tanárookra, minthogy az új nemzedék szemléletébe is beágyazódjanak a hagyományokra épülő, megújulásra alkalmas nemzeti értékek, és aktivitásra serkentse a fiatalokat. Ezen a téren nagy lépés, hogy városunkban 2020. június 30-án megnyílt a *KUNIKUM – Nagykunsági Kulturális Információs Pont* bemutatótermében egy népművészeti kiállítás.

No, de hát mit is jelent a mostani kezdeményezés, honnan származik a név? *KUNIKUM*. A szó kitalálója Gyárfás István, aki a Jász kunok történetének, elhivatott kutatója, mindezidáig a legrezsletesebb leírója. A négy kötetes munka 1883-85-ben jelent meg először. A történész az egyik írásában javasolta, hogy legyünk büszkéek a kunikumokra, azaz mind arra, amit a kunok évszázadokon át alkottak, ami jellemző a kultúrájukra, amit őseik letről hoztak, ami a letelepedésük utáni életüket, tárgyi és szellemi kultúrájukat jellemzik.

A tárlatot *dr. Csonka Takács Eszter* néprajzkutató, az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság Szellemi Kulturális Örökség Szakbizottság elnöke, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum Szellemi Kulturális Örökség Igazgató-

ság vezetője nyitotta meg. A rendezvényt – melyet a koronavírus veszélye miatt a Madarász Károly Művelődési Intézményben tartottak nagyszámú közönség jelenlétében – megtisztelte köszöntőjével *Hubai Imre*, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés elnö-

Hubai Imre,
a megyei közgyűlés elnöke
köszönti a résztvevőket
Fotó: Forgács Éva

ke, *Sallai Róbert* polgármester, és több képviselő. Köszöntőjükben méltatták az újszerű kezdeményezést. Eljöttek, és munkájukat bemutatásra átadták a Nagykunságon és környékén élő, alkotó népművészek, mintegy 46-an. Szép példája ez a Nagykunság együttműködésének, és kiválóan reprezentálja kulturális értékeinket. Bízunk benne, hogy a megjelent helyi és vidéki érdeklődők hírért viszik a *KUNIKUM* bemutatóhely és információs pontban látható kiállításoknak, és az Egyesület által kínált szolgáltatásokat is igénybe veszik a helyi és a városunkba látogató vendégek, turisták. Míg a most kiállító alkotók többségében a felnőtt generáció képviselői (köztük *Luka Lajos*, a Népművészet mestere, a *Népi díszítőművészeti Kör* és mások), de kiállítóként ott van közöttük *Fias Tamás* középiskolás, fizes tanuló is. A műsort is fiatalok szolgáltatták.

A *Kunikum* épülete

Fotó: Forgács Éva

Simon Éva, dr. Örsi Julianna, dr. Csonka Takács Eszter, Hubai Imre és Sallai Róbert

Fotó: Forgács Éva

Fellépett Simon Éva népdalénekes, középiskolás, aki már több országos elismerésben részesült, valamint az Egres Kiss Lajos Néptáncgyűttes fiatal csoportja.

A kiállító művészek és helyi értékteremtők, akik művei most láthatók:

Andrási Mihály fajaragó, népi iparművész (Karcag), **Andrásiné Peszeki Ágnes** mézeskalácskészítő (Karcag), **Balogh Károlyné** szalmafonó (Kisújszállás), **Beklen Alapítvány** könyvkiadó (Türkeve), **Bán Andrea** gyöngyfűző (Törökszentmiklós), **Bozsó Sándorné** hímző (Kunmadaras), **Czupp Pál** fajaragó, népi iparművész (Kunhegyes), **Dékányné Madarász Piroska** (Türkeve), **De-recskei Magdolna** fazekas (Mezőtúr), **Fejesné Koppány Gabriella** csipkeverő, népi iparművész (Karcag), **Fias Gáborné** varrónő (Türkeve), **Fias Tamás** fazekas (Türkeve), **Horváth Tibor** bőrműves, a Népművészet mestere (Tiszafüred), **Horváth Tiborné** bőrműves, népi iparművész (Tiszafüred), **Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület** könyvkiadó (Szolnok), **Kerepesi János** szarufaragó (Kunmadaras), **Kevi Kenyér Kft.** (Türkeve), **Kevi Perc Kft.** (Türkeve), **Kun Kézmű Kör** (Kunhegyes), **Kurilla Tibor** (Türkeve), **Luka Lajos** vesszőfonó, a Népművészet Mestere (Türkeve), **Majláth Antalné** hímző (Kisújszállás), **Máté-hús Kft.** (Türkeve), **Moldvai Katalin** szövő (Karcag), **Moldvai Tamás** fajaragó (Karcag), **Nagy István** fajaragó (Kisújszállás), **Nagy Istvánné** hímző, szakkörvezető (Türkeve), **Nagykun Népművészek Egyesülete** (Karcag), **Nagyné Török Zsóka** fazekas, népi iparművész (Tiszafüred), **Nagy-Pálné Pádár Ágnes** hímző, népi iparművész (Karcag), **Pardi Józsefné** hímző (Kisújszállás), **Pádár Istvánné** hímző (Karcag), **Pápai Istvánné** hímző, szakkörvezető (Kisújszállás), **Somogyi Ferencné** hímző (Kisújszállás), **Sudár Anett** fazekas (Türkeve), **Szabó Mihály** cserépkályha-készítő, népi iparművész (Karcag), **Szarka Andrásné** csipkeverő (Karcag), **Szücs Imre** fazekas, a Népművészet Mestere (Tiszafüred), **Szücs Imréné** fazekas, népi iparművész (Tiszafüred), **Szücs Andrea** fazekas népi iparművész, a Népművészet Ifjú Mestere (Tiszafüred), **Szücs Judit** fazekas népi iparművész (Tiszafüred), **Takács Andrásné** varrónő (Türkeve), **Takács Béláné** hímző (Türkeve), **Tóth István** műkovács, népi iparművész (Karcag), **Türkevei Kulturális Egyesület** könyvkiadó (Türkeve), (folytatás a 18. oldalon)

Az Egres Kiss Lajos Néptáncgyűttes táncosai

Fotó: Forgács Éva

A megnyitó közönsége

Fotó: Forgács Éva

(folytatás a 17. oldalról)

Tyukodi Lászlóné gyöngyfűző (Karcag), **Tyukodi László** fafaragó (Karcag), **Vígh Mihályné** házi sütemény készítő (Túrkeve).

A Túrkevei Kulturális Egyesület további sikeres pályázatok reményében folytatja a kapott épület felújítását, és fiataloknak kezűgyességi foglalkozásokat tart az alkotók bevonásával a következő tanévben. E programban szakmai együttműködő partnerek a Jász-Nagy-

együttműködési megállapodás kötött 9 intézménnyel (iskolák, művelődési intézmények, református egyház, gyógyfürdő) és civil szervezettel.

Végezetül álljon itt azon segítők sora, akik anyagilag vagy önkéntes munkával támogatták a KUNIKUM - Nagykunsági Kulturális Információs Pont létesítését, megnyitását:

Túrkeve Város Önkormányzata, Bakos Viktor, Bartha József, Bartha Sándor, Bán Andrea Ph.D.-hallgató, Crow-

Túrkevei értékek a kiállításban

Fotó: Forgács Éva

kun-Szolnok Megyei Népművészeti Egyesület (Szolnok), a Nagykunsági Népművészek Egyesülete (Karcag), a Kézműves Örökség Egyesület (Törökszentmiklós), a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület (Szolnok) és a helyi állami, egyházi iskolák. További érdeklődők esetében más korosztály részére is sor kerül tanfolyam indítására. A helyi kiadású könyvkiadatok is újabakkal gyarapodnak.

Az Egyesület a kiállítóhely állandó nyitva tartásához a munkaügyi központ támogatásával egy fiataalt alkalmaz. **A információ-szolgáltatás minden nap 8-12, 14-18 óra között működik. Ugyanezen időben a Nagykunsági értékek című kiállítás is megtekinthető szeptember 30-ig. Érdeklődni lehet: Széchenyi u. 3. sz alatt előzetes telefonnyergetéssel: 06-30/938-3777.**

A kezdeményezés folytatását 7 település (Bereksfürdő, Karcag, Kisújszállás, Kunhegyes, Kunmadaras, Kunszentmárton, Túrkeve) polgármestere és a Nagykun Hagyományörző Társulás támogatásával biztatta, valamint

Security Kft, Eperjesi István, Háztartási bolt, Herczegh József, Hopka Lajosné, Kántor Lajos képviselő, dr. S. Kovács Ilona néprajzkutató, Kurilla Tibor, Luka Lajos, Luka Lajosné, Muka Ilona, Nagy Adorján, Nagy Istvánné, Nagy Sándorné, Nagykun Hagyományörző Társulás, Nemzeti Együttműködési Alap, dr. Órsi Julianna néprajzkutató, Pápai Károly, Simon József, Szabó László, ifj. Szabó László, Szabó Lászlóné, Szabó Petra, Szám-Ügy Kft, Talamasz Csaba, dr. Thodory Zsolt képviselő, Tűzoltó Egyesület, WAVE COM.

A mostani kezdeményezés ennek a küldetésnek a felvállalását jelenti. A KUNIKUM hívó szó a Nagykunságon és környékén élők számára. *Mutassuk be térségi értékeinket, legyenek azok népművészeti, művészeti, gasztronómiai, hagyományörző vagy éppen hagyományteremtő tevékenységek. Őrizzük és folytassuk azokat!*

Dr. habil. Órsi Julianna
néprajzkutató, a Túrkevei
Kulturális Egyesület elnöke

EMLÉKEINK SUBLÓTJÁBÓL Guinness Rekordok Könyvébe illő memóriaképesség

Élt egyszer egy Bak Sándor (1811–1866) nevezetű takács Kiskunlacházán, aki nem is a mesterségével foglalkozott leginkább, hanem a Bibliát bújtá állandóan, aminek aztán az lett az eredménye, hogy betéve tudta a teljes Ó- és Újszövetséget. Olyannyira, hogy ha megjelöltek bárhol egy szót vagy mondatot, képes volt folytatni a Szentírás szövegét.

Minderről Vörös János (1811–1865) nagyiszteletes számolt be utódjának, Könyves Tóth Kálmánnak (1837–1924), amikor átadta a szolgálatát az újonnan megválasztott lelkésznek 1866-ban. Panaszosan szólt a kivételes adottságú mesteremberről, mert akárhányszor csak találkozott vele, Bak Sándor mindig a Szentírásból idézett, s kérlelte a lelkészt, hogy ezt meg azt a tételt magyarázza meg neki.

Könyves Tóth Kálmán, hogy megbizonyosodjék e képességről, egyszer magához hívatta a takácsot, és vagy harminc kijegyzetelt szövegrészre kérdezett rá. S ez az egyszerű ember a harminc helyből nem tévesztett el egyetlen egyet sem. Egyszer azonban nem a kérdezett verset folytatta, s ekkor a lelkész azt hitte, hogy most sikerült megfognia. De csalatkoznia kellett, mert Bak Sándor így válaszolt: „Mindjárt, kérem alássan, előre kezdem két verssel, mert az is hozzá tartozik.”

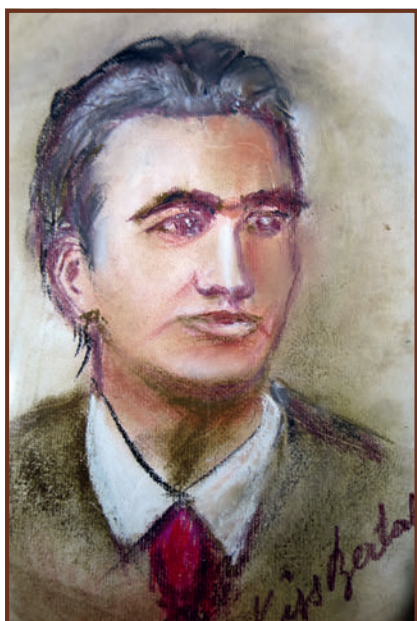
Mindezekről Könyves Tóth Kálmán számolt be a Vasárnapi Újság 1872/26. számában hozzátéve, hogy *távol áll tőlem minden nagyítás, s állításomat egy egész város lakossága igazolhatná.*

Bak Sándor egyébként 1811. december 19-én született Kiskunlacházán, és hunyt el 1866. szeptember 27-én. 1833. november 20-án vette feleségül Bakó Erzsébetet (1813–1849), akitől hét gyermeke született. A gyerekek közül csak négyen érték meg a felnőttkort, akikről nem szól a fáma, hogy öröklték volna-e apjuk szellemi képességét.

Dr. Babós Lajos
helytörténeti kutató

Ecsettel Mátyás király legendáinak nyomában

Mátyás király személyisége máig foglalkoztatja a történészeket. Ami kétségtelen, hogy rendkívüli képességű uralkodó volt. Minden tekintetben kimagaslott főúri környezete fölé. Utóbbiak elviselhetetlenek, zsarnoknak tartották, kivált uralkodása utolsó éveiben. Katonai zsenialitását mutatja, hogy harci győzelmeit nagyrészt nem katonái nagy véráldozatával érte el, hanem az ellenség kiéheztetésével, kifulladásával, utánpótlásának szétzüllesztésével, és mindezeket előidéző hatékony stratégiával. Az igazságosságaról szóló legendáknak is igencsak lehet alapja. Feljegyeztek eseteket, hogy kismembereket sújtó, amúgy kis hord-

Kiss Bertalan: önarckép · Fotó: B. M.

erejű ügyekben is eljár, mégpedig akár személyesen, nagyhatalmú előkelőségekkel szemben is. Igaz, hogy súlyos adókat vetett ki, de arra ügyelt, hogy az adózó népet máshonnan jogtalan sarc, önkényeskedés ne érje. Az álruhás történetekről pedig annyit, hogy történelmi tény, Jajce ostrománál személyesen kémlelte ki a vár gyengéit, és pedig feltehetően nem királyi pompába öltözött.

A Budapesten élő és alkotó jászdózsai születésű festőművész, Kiss Bertalan ecsettel örökítette meg Mátyás király legendáit. Beszélgetésünket a képek témavilágát adó történelmi háttér felidézésével kezdtük, amely renghagyó történelmi órával is felért.

Hunyadi János világraszóló nándorfehérvári győzelme után az események kedvezőtlenül alakultak: maga a győztes hadvezér, kevéssel győzelme után,

aki először színleg behódolt. Később aztán Cilleit Nádorfehérvárra csalták, és ott tisztázatlan körülmények között meggyilkolták. Az akkor Hunyadi

Kiss Bertalan: Hunyadi László lefejezése

Fotó: B. M.

a táborában kitört pestisjárványban meghalt. Tisztségeit idősebb fia, Hunyadi László örökölte, aki azonban nem tudott felnőni a rá háruló feladatokhoz. Az ellenlábás főnemesi párt ugyanis meg akarta törni a Hunyadi család hatalmát, élén Cillei Ulrikkal,

László hatalmában levő király először „megbocsátott”, de 1457 márciusában – esküje ellenére – mégis kivégeztette a fiatal főurat.

Újabb fordulatként V. László 1457 végén betegségben meghalt. Így Mátyást 1458 elején – a Duna jegén – királlyá

Kiss Bertalan: Mátyást a Duna jegén magyar királynak kiáltják ki

Fotó: B. M.

aki a fiatal – és határozatlan – király, V. László gyámja (és nagybátyja) volt. Hunyadi Lászlótól a kezén levő királyi várakat és azok jövedelmét követelték,

választották, köszönhetően nagybátyja, Szilágyi Mihály hathatós (és fegyveres) támogatásának.

(folytatás a 20. oldalon)

(folytatás a 19. oldalról)

A fiatal – egyes források szerint 15, mások szerint 18 éves – uralkodó gyorsan önállósította magát, és uralkodása a magyar történelem egyik legfényesebb korszaka lett. Halála Bécsben következett be 1490. április 6-án, oka szélütés vagy agyvérzés lehetett, de akár mérgezés is történhetett.

Kiss Bertalan ezeket az eseményeket örökítette meg. Elmondása szerint rengeteg előtanulmány után a Széchenyi könyvtárban, a Nemzeti Múzeumban és a Nemzeti Galériában fellelhető források, dokumentumok felhasználásával fogott neki a munkának. Segítségére voltak a Magyarország Háza lelkes munkatársai is.

Kiss Bertalan:
Mátyás megkoronázása,
Pozsony, 1464
Fotó: B. M.

A sorozat első képe, a Hunyadi László kivégzését ábrázoló festménye a tragikus esemény egy mozzanatát örökítette meg. A legenda szerint a bakó háromszor vágott az ifjú fejéhez, a csapásokat azonban annak hosszú haja felfogta. Így még arra is képes volt, hogy felálljon, remélve a három csapás után járó kegyelmet. A vérvesztéstől azonban elesett, és a hóhér negyedjére már nem hibázott.

A Mátyás királlyá váló kikiáltását ábrázoló kép szintén egy legendás eseményt jelenít meg, ugyanis a befagyott Duna jegén történt. Az eseményen maga Mátyás nem volt jelen, hiszen még Prágában időzött, gyakorlatilag háziőrizetben, amiből csak a cseh királynak, Podjebrád Györgynek tett

ígérete árán szabadult, hogy lányát, Podjebrád Katalint feleségül veszi. Ezt teljesítette is, fiatal felesége azonban szülésben meghalt, a lehetséges kis trónörökösrel, fiúcssecsemőjével együtt.

nak hívják. Az alkotás ezt a templombelső próbálta meg felidézni. Mivel az 1464-es állapotot értelemszerűen nem ismerhette, a Művészettörténeti Értesítő 1996/3-4. számát vette alapul, és egy

Kiss Bertalan: Mátyás megkoronázása Székesfehérvárott

Fotó: B. M.

Mátyás megkoronázását a festményen a művész Pozsonyba, mint a legvalószínűbb helyszínre helyezte. A Bécsújhelyen frissen – 80 ezer aranyforint ellenében – III. Frigyesztől visszaszerezett koronával (melyet még az első Habsburg király, Albert özvegye juttatott a császár kezébe) minél előbb

a Széchenyi könyvtárból való, megron-gálódott fekete-fehér fényképet, mely az 1735-ös állapotot ábrázolja, már a szentély átalakítása után.

A koronázást később Székesfehérváron is megismételték. A képet a koronázás 550. évfordulójának évében festette, azért jellegtelennül, mert az

Kiss Bertalan: Hálaadó szentmise
a budai Nagyboldogasszony templomban

Fotó: B. M.

szentesíteni akarták Mátyás királyi hatalmát, és ehhez a legközelebbi helyszín Pozsony volt. A később is sokáig magyar koronázó dómként szolgáló templomot ma már Szt. Márton dóm-

épületbelső nem ismerjük. Mátyás a budai Nagyboldogasszony (ma Mátyás) templomban hálaadó szentmisét celebráltatott. Kiss Bertalan ezt is megörökítette, a (véltetően) keveset válto-

Kiss Bertalan: Mátyás király esküvője

Fotó: B. M.

Kiss Bertalan: Bécs ostroma

Fotó: B. M.

Kiss Bertalan: Vajdahunyad vára

Fotó: B. M.

zott mai templombelső alapul véve. Az eseményt úgy festette meg, hogy a király és a méltóságok láthatók legyenek, a celebráló pap háttal van.

A Mátyás király esküvőjét ábrázoló kép a nápolyi király leányával, Aragóniai Beatrixszel való házasságkötését jeleníti meg. Az ara állítólag „tudatos

hölgy” volt, és a király anyjának, Szilágyi Erzsébetnek a tetszését is elnyerte.

Bécs ostromát is megőrizte a festő. A város nem rohamban esett el, hanem a kiéheztetés miatt kapitulált. Az itt is főszerepet játszó fekete sereg azért kapta nevét, mivel a katonák páncéltatát forró olajban edzették, amitől az ellenállóvá – és fekete színűvé – vált. Az ostromban egyébként már ágyúkat, löfegyvereket is felvonultattak.

Kiss Bertalan elmondta azt is, hogy Mátyásról csak azt tudjuk, hogy vörösszőke vagy szőkésvörös göndör haja volt. A király egyetlen hitelesnek tekinthető ábrázolása a budai Hilton szállónál, a Miklós-torony falán található dombormű – ami nem mellékesen az akkor (hódításként) Magyarországhoz tartozó keletnémet város, Bautzen városában fellelhető műalkotás másolata.

Mátyást olyan tekintély övezte, hogy halála után imígyen fogadkoztak az alattvalók: ha hatszoros áron kiválthatnák a másvilágról Mátyást, megfizetnék érte! – írta Mátyás király krónikása, Antonio Bonfini olasz történétíró.

Bognár Mária újságíró

Hamza Lehel Mária divattervező kiállítása a Jász Múzeumban

Látványos kiállítás nyílt augusztus 6-án a jászberényi Jász Múzeumban. A Hamza Múzeum és Jász Galéria fennállásának 25 éves évfordulója alkalmából rendezte meg a két múzeum Hamza Lehel Mária divattervező kiállítását, amely az alkotó legszebb, az 1940-es, 50-es, 60-as években készített divatrajzait tárja a nagyközönség elé.

A divatrajzok közül 5 koktél és estélyi ruha Besenyei Ildikó, Borbásné Budai Valéria, Donkóné Birkás Tünde és Tajti Erzsébet varró asszonyok keze nyomán „életre is kelt” a kiállításban.

A tárlatot Molnár Madarász Melinda „Melyke”, országosan ismert divattervező ajánlotta a nagyszámú közönség figyelmébe. A 20. század közepének hangulatát pedig Vass Mária énekes és Balogh József zongoraművész idézte fel korabeli melódiákkal.

A kiállítás megtekinthető 2021. február végéig.

Búcsú Macsi Sándor igazgató úrtól (1926. január 14. – 2020. június 11.)

„*En úgy igyekszem megnyugodni: már a szívem sem mer dobogni, lélegzetem is visszafojtom, és ami fáj: én ki nem mondom, csitítom magam, hogy ne sírjak, hogy semmi szomorút ne írjak: maradjon meg a néma bánat ott bent a szívben önmagának! Kinek beszéljek, tán a szélnek? Kinek zokogjam, tán a szélnek? Szívemben elbődül a bánat, de csak befelé önmagának!*”

(Várnai Zseni: *Néma bánat*)

„Mélyen tisztelt rokonok! Bánatban osztozó barátok, ismerősök! Tisztelt jelenlévők!

Ravatal mellett állunk! Búcsúzni jöttünk!

Nekem jutott az a nem könnyű feladat, hogy Jászágó Községi Önkormányzat képviselői, intézményei, az önkormányzati hivatal dolgozói, az Ágóiak Baráti Egyesülete, valamint Jászágó község lakossága nevében búcsúzzam a szó legnemesebb értelmében, községünk címzetes iskolaigazgatójától, Macsi Sándortól, Sanyi Bácsitól, Tanár Bácsitól.

Ma még nagyon nehéz a nyugtot megtalálni, mert még nagyon sok apróság jelzi az eltávozott jelenlétét. Az őszinte együttérzés és a mély részvét, a tisztelet és a szeretet érzéseivel állunk itt a ravatal előtt. Búcsúzni jöttünk, teljesíteni az élők szomorú kötelességét.

Fájó szívvel búcsúzunk Macsi Sándortól, aki 94 évesen távozott közülünk. Ennyi időt mért ki a sors számára e földi emberi létre.

Érthető, hogy nehéz most szavakat találni, amikor itt állunk a ravatalnál, és erről elmélkedünk. Távozása bennünket is az élet múlására, az elmúlásra figyelmeztet.

Ezek a percek sohasem könnyűek! A szívünket elborítja a gyász, a fájdalom és önkéntelenül felmerül bennünk a kérdés, miért pont most, miért pont neki kellett örökre elaludnia? Miért nekünk kell most itt állni, és ezen gondolkodni? De vannak kérdések, amelyekre talán sosem kapunk választ... A könnyecsek magukba zárják a bánatot, a szív minden keserűségét, s így állunk itt megrendülve, emlékekkel teli gondolatokkal. Próbáljuk felfogni, hogy akit szerettünk, tiszteltünk, nincs

többé, felidézzük a mozdulatait, a mosolyát, a szavait, az emlékeket.

Macsi Sándor 1926. január 14-én született Nyírábrányban, egy református parasztcsalád negyedik gyermekeként. Két lány és egy fiú testvére volt. A bátyja még kiskorában meghalt, így legkisebb gyermeküket a szülők neveltették.

Sajnos gyenge fizikumú, beteges kisgyermek volt, ezért a szülei elhatározták, hogy taníttatni fogják, mert fizikai munkára nem nagyon volt alkalmas. Elemi iskoláit Nyírmártonfalván végezte, 5 osztályt járt, majd négyéves

Macsi Sándor

polgári iskolával folytatta a Debreceni Református Kollégiumban. Szüleivel közösen úgy döntöttek, hogy továbbtanul, ezért beírták az ötéves tanítóképzőbe.

Középfokú iskoláit jó eredménnyel végezte. A tantárgyak közül kedvelte az irodalmat, mert fejlesztette a szépérzékét, esztétikai igényét, a matematikát, mert szerette a logikus gondolkodást, és a rajzot, mert fejlesztette az alkotóképességét, segítette az önkifejezést, a testnevelést, mert kielégítette a mozgásigényét (nagyon szerette a magasugrást), a földrajzot, mert egy falusi kisgyermek számára világismeretet nyújtott.

Felsőfokú tanulmányait levelező tagozaton folytatta a szegedi Tanárképző Főiskolán. A nyári szünetben négyhetes bentlakásos tanfolyamon professzori előadást hallgattak, szemináriumokon vettek részt, s mintegy félkatonai szellemben tanultak. Csak a diplomáját kapta Szegeden, mert a képzéseket egy helyhez kötötték. A földrajz, biológiai szak első évét Pécsen, a másodikat Debrecenben végezte, harmadik évtől pedig Szegeden fejezte be. Hasonló módon szerzett diplomát rajzból: Szegeden tanult, gyakorlaton első évben Baranyó Sándor szolnoki festőművésznél, a második évben pedig az Országos Pedagógiai Intézetben Blaskó János festőművésznél Budapesten képezték. Felsőfokú rajztanári diplomáját Budapesten, a Képzőművészeti Főiskolán Balog Jenő festőművész keze alatt szerezte.

Felsőfokú tanulmányaiban a természet szeretete, a könyvtári olvasmányai és az ismeretszerzési vágya motiválta. A tanítóképző elvégzése után Tiszvárkonyba került kántortanítónak. Ez plusz munkát jelentett, hiszen a hétfőekre, ünnepekre, esküvőkre, temetésre is készülnie kellett. Ezután betegsége miatt áthelyezését kérte más megyébe, lehetőleg hegyvidékre. Így került a Mátrához közeli Ágóra 1951-ben, amikor az iskola és a település is Jászárokszállás városhoz tartozott.

1952-ben a szomszédos községből, Pusztamonostorról elment az igazgató, s a jászberényi felettes szervezet őt nevezte ki a helyére – egészen 1954-ig, amikor az ágói igazgató is távozott, így visszahelyezték Jászágóra, immár iskolaigazgatóként. 1977-ig töltötte be ezt a tisztséget. 1975-ben a községi tanács címzetes örökös igazgatóként nevezte ki. A közigazgatási átszervezés során 1977-ben körzetesítették az általános iskolát, Jászárokszálláshoz csatolták. Az iskola összevonásával nem értett egyet, ezért nem vállalta a jászárokszállási általános iskola igazgatását, amelyet felkínáltak neki. Helyettesként dolgozott 1986-ig, nyugdíjba vonulásáig.

Összesen négy munkahelye volt élete során. Volt állami tanító, általános iskolai tanár, általános iskolai igazgató és általános iskolai igazgatóhelyettes.

A változás, a legelsőt kivéve, mindig a felettes szervnek engedelmességgel történt. Voltak választott tisztségei: szak szervezeti bizalmi, hosszú éveig volt a Községi Hazafias Népfőnt elnöke, tanácsstagként is képviselte a lakosságot, volt községi párttitkár. Felnőtt éve során mindig baloldali gondolkodás vezérelte, melyhez végig hűséges maradt.

Hivatásából eredő céljait elérte, hiszen embereket indított el az életük pályáján, tudást, emberséget tanított, s hogy őt szó szerint idézzem „*más millió dolgot*”. Valóban, természetismereti tudását az iskolán kívül a TIT szervezetén keresztül osztotta meg másokkal. Igazgatói működése alatt nagy gondot fordított a szülők oktatására, nevelésére, tájékoztatására, így nem maradhatott el a Szülők Akadémiája sorozat sem. 1962-től tagja volt az Országos Földrajzi Társaságnak is. Nagyon sokat utazott, és nagyon sok kirándulást szervezett, vezetett a jászágóiak számára.

Ugyancsak 1962-től nagy lelkesedéssel, és nem kevesebb szakértelemmel szervezte és irányította a felnőttekből álló honismereti szakkör munkáját, s megalapozta a helytörténeti és iskolatörténeti gyűjtemény alapjait, amelyek 1981-től rendezett állapotban látogathatóak, megelőzve ezzel több jászági települést. Sokat munkálkodott azon, hogy a jászágói középkori templom átadása megtörténjen, s naponta látogatta a Dr. Selmeczi László által vezetett kis régészcsapatot. A fiatalok meg is emlékeztek róla. Joó Péter így írt róla:

*„Dinnyét hozott, cukrot adott,
cserébe egy követ kapott.
Ő nem a falusi kántor,
az ő neve Macsi Sándor!”*

Mert a valóságban, ha találkozott valakivel mindig volt nála cukorka, csokoládé vagy bármi, amivel kedveskedni tudott.

1976-ban *Jászágóért emlékéremmel* ismerte el a községi tanács a településért végzett önzetlen munkáját. A következő évtől Jászárokszálláson tanított, s ott is folytatta közösségi tevékenységét.

1986-tól részt vett az Árokszállási Baráti Körének szervezésében, melynek alakuló ülésén elnökhelyettesnek választották. Szerkesztette az Árokszállási Baráti Körének újságját mindaddig, amíg a város hivatalos havi lapja, a Jászvidék meg nem jelent. Szorgalmazta az árokszállási nagypolgári Jász-ház

vásárlását, berendezésének beszerzését. Sokat tett a jász hagyományok felkutatásáért, feltárásáért, megőrzéséért.

Támogatta másokkal együtt a jász bálók újraindítását, a jászkapitány mint társadalmi tisztség megújítását, a jász művészek összefogását, életútjuknak feldolgozását, emlékkiállítások rendezését. Maga is közel állt a művészetekhez, több festményében, rajzában gyönyörködhetünk. Rendszeresen részt vett Jászapátin a Jász Alkotók Körének táborában.

1992-ben kezdeményezésére megalakult az Ágóiak Baráti Egyesülete, melynek alapító tagja volt, s munkáját elismerve később örökös tiszteletbeli elnökké választottuk. 1992 óta folyamatosan szerkesztette az Ágóiak Baráti Egyesületének hírlevelét, összesen 39 számot. Ezt követően segített a környező települések baráti egyesületeinek megalakulásában, tanácsokkal, biztatással, jó szóval. Jó kapcsolatot tartott a helytörténeti, honismereti szakkörökkel, nemcsak a Jászságban, hanem a Jászságból kirajzottak egyesületekkel is.

A Jászok Egyesülete, illetve „A Jászságért” Alapítvány kuratóriuma a jászágói helytörténeti és iskolatörténeti gyűjtemény létrehozása, és három évtizedes fejlesztése érdekében kifejtett önzetlen munkájáért 1993-ban neki ítélte a *Jászságért Díjat*. 1996-ban arany, 2006-ban gyémánt, később 2016-ban rubin diplomáját vehette át. Az arany diplomát Debrecenben kapta, a rubin diplomát Jászberényben Sipos Imre köznevelési helyettes-államtitkár adta át, köszöntve a 90. születésnapja alkalmából is.

2001-ben Jászárokszállás Város Önkormányzata jubileumi emlékéremmel ismerte el a városban végzett tevékenységét.

2002-ben, a településünk 50 éves évfordulóján, Jászágó Község Önkormányzata a jelenlegi legnagyobb kitüntetéssel ismerte el munkáját, *Jászágó Díszpolgára* címet adományozta Macsi Sándornak, aki képekben és írásban is rögzítette a település eseményeit 1952-től 1977-ig, „falukrónika” címmel. Az Ágóiak Baráti Egyesülete és a Jászágói Önkormányzat együttesen kezdeményezte a Falvak Kultúrájáért Alapítványnál munkájának elismerését, s másokkal együtt a *Magyar Kultúra Lovagja* kitüntetését adományozták neki, 2003. januárjában, a magyar kultúra napján. 2006. július 3-án Szekszárdon az Országos Honismereti Szövetség Bél

Mátyás emléklappal ismerte el addigi munkásságát.

Az iskolatörténeti gyűjteményben olvasható egy általa választott idézet József Attilától, ami rá teljes mértékben igaz, hiszen magánéletét mindig háttérbe helyezve dolgozott mások, a gyermekek boldogulásáért.

*„Mert mi teremtünk szép, okos lányt
és bátor értelmes fiút,
Ki őriz belőlünk egy foszlányt,
mint nap fényéből a tejút.”*

Legutóbb édesapja, Vitéz Macsi József életútjának megörökítésén dolgozott, melyet kiadni már nem tudott.

Mindannyiunk gyásza egyedi, mint ahogy minden ember egyedi és megismételhetetlen. Előbb-utóbb sajnos szembe kell néznünk az elmúlással, szeretteink elvesztésével. Mindig van olyan, aki marad, és olyan is, aki elmegy. Ez az élet rendje. Embernek lenni azt jelenti, hogy képesek vagyunk ezzel a bánattal együtt élni.

Ilyenkor eszünkbe jutnak a régi emlékek, és hirtelen mindent szebben látunk. Az apró kellemetlenségek, a bosszantó dolgok elvesztik jelentőségüket, és csupán egyetlen kívánság fogalmazódik meg szívünkben: bárcsak újra köztünk lenne. Azután, az eszünk figyelmeztet bennünket, hogy ez már nem lehetséges. Elgondolkodunk, mi lesz most, amikor már semmi sem lesz többé ugyanaz. Egy kicsit olyan ez, mintha térkép nélkül bolyonganánk egy ismeretlen vidéken. Ám az élet minden nappal új lehetőséget ad, hogy békére találjunk, hogy megújuljunk. Hogy legyen időnk a legfontosabb dologra: a szeretetre.

Köszönet az élete során végzett munkájáért, a sok évi tanításért, a településen végzett közösségi tevékenységéért. Búcsúzunk Jászágó Díszpolgárától, tisztelettel és hálával őrizzük meg emlékét!

Kívánsága szerint Nyírmártonfalván, a szülei mellett lesz neki nyugodt és békés pihenése!

Itt a ravatalnál még egy pillanatra idézzük fel emlékét, boldog mosolyát, majd néma főhajtással adjuk meg végső búcsúnkat a távozóknak. Örök nyugalom és békesség adassék neki!”

Mozsár Lászlóné polgármester

*(A búcsúztató elhangzott
2020. június 26-án
a jászágói katolikus temetőben.)*

Kétgenerációs kisregény a karcagi tanyavilágról Bihari György: Horvát Sándor igazsága

Kis-Új-Lap, Kisújszállás, 2019. 215 p.

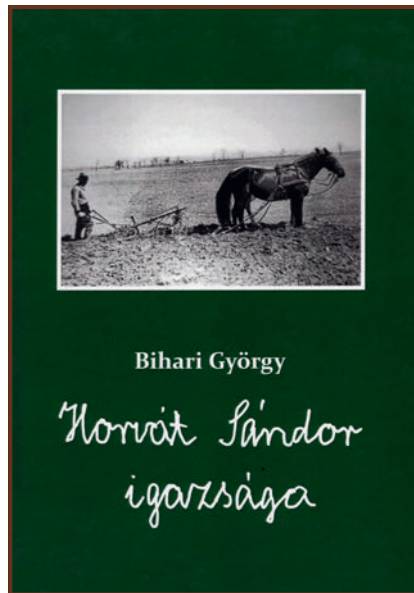
Bihari György a népi írók méltó utóda. Őt még a Szabó Pált, a Veres Pétert anynyira jellemző vágy, a példaadás megörökítésének vágya is áthatja. A szívükhöz közel álló magyar világról szól, amikor arra vállalkozik, hogy hitelesen pótolja a hatalmas, 67 ezer holdas karcagi tanyavilág mindaddig elmaradt szépirodalmi, életes feldolgozását: egy két generáción át küzdő, jobb sorsra érdemes parasztcsalád történetében. Hősök voltak azok a tanyasiak, amikor a szikes, lápos területekről a jobban termő földekre, a várostól távolabbról hozzá közelebb vágytak, mert nekik bizony robot volt minden napjuk! Érdekes, hogy a tanyasiak életének több sajátossága kívül maradt mind Móricz, mind a népi írók művészi feldolgozásán. Ilyen mélységű ábrázolás csak úgy jöhetett létre, hogy az író hatalmas, missziós elszánása szerencsésen találkozott a paraszti származása adta lehetőséggel, az életismerettel. Így aztán a paraszti világ minden tapasztalatát, rezdülését, ha kell, aprólékosan, az élethelyzeteknek megfelelő, választékos, i-zó parasztszókincssel nyújtja át nekünk.

Az első generációt Horvát Sándor és Seres Balog Mariska képviseli. Mindketten Kóti-Király gazda disznóréti tanyáján cselédeskedtek. A realista író már e kezdet kezdetén szeretni valóan mutatja be az induló idősebb Horvát Sándort. „*Iszonyatosan elmaradott volt az egészségügyi ellátás. Karcagon talán, ha három orvos volt a nép szolgálatában. Idősebb Horvát Sándor gyermekkorában is rettenetes szűkösségekben telt. Sokat betegeskedett. Kimaradt az iskolából: éppen csak megtanult írni, olvasni. Korán cselédnek kellett állnia. Mert a szülei is úgy kezdték. Amit keresményként kapott, azt megbecsülte, hiszen korán rájött arra, hogy a boldogulást csak a saját maga szorgalmának, kitartásának köszönhetően érheti el. A Kóti-Király-féle birtokon szolgált éveken keresztül. A gazda szerette a szorgalmas gyereket. Sokszor többet kapott, mint amit a megállapodás tartalmazott.*”

Amikor megesküdtek, a gazda „Sándornak a több mint két évtizednyi szolgálatáért neki adta a két dülövel „*hazább*” lévő tanyáját.” Innen, a disznóréti cseléd-sorból való felkapaszkodástól – a gergelyi tanyavétellel: Gergely Karcag egyik határrésze – a középparaszti sorba emelkedésig tart az ő hőstettük. Az író annak

a fajta embertípusnak állít emléket, aki „*öntörvényű, autonómiára törekvő, aki minden elviselhető és elviselhetetlen körülmények közepette is fennmaradt. Biztosította munkájával a saját és embertársai életben maradását.*”

Sorsuk örökös küzdelem. 1913 őszén Mariskában a gyermekáldás öröme és az apa, Sándor tüdőbaja miatti félelme, vagyis a kedvesei féltése szívemarkoló helyzetet teremt. De ugyanilyen megragadó az első világháborúba való bevo-

nulás disznóréti, tanyasi elhatározása, és a vele járó aggodalmak feltárása is, a Disznóréten megteremtett otthonhoz való ragaszkodás: a szeretet összetettségének tömör kifejezése a kisregény egyik legszebb része.

„- Hová akarsz te menni? Itt akarsz bennünket hagyni? Meg akarsz halni? Hát ennyit írunk mink tenéked?”

De ekkor már zokogott Mariska. Miska az ajtón kívül hallgatózott, és az is elkezdett bögni.

- Ide hallgass! Nehéz volt a sorsunk eddig is! De ha idejön a szerb meg a muszka, még nehezebb lesz. Fődfutók leszünk a saját földünkön! Mindenünket elvisznek! Én kigondoltam, hogy lesz. Miska tuggya a dolgokat. Ami még dolog van a földön a vetéssel, azt megcsináljuk. Jövő nyárra meg hazajövünk, mire aratni kell. Az öreg Karászitól elkírem az egyik tanyást, Puskás Bélát, oszt az meg vigyáz rátok.

Mariska egyre csak zokogott. Bement a szobába, maga mellé fektette a csecsemő-

jét, és csak sírt, sírt. Felfoghatatlan volt a számára, hogy mi vezérelheti az ő imádott férjét, magzatjának apját, hogy ilyen döntésre adta a fejét. De mi vezérelheti a többi komáját Sándornak? Persze, ő nem hallotta a városi ember magyar zászló alá hívó toborzóját, nem tapasztalhatta a vásári népség buzgalmát a haza védelmére szólítván. Nem érezheti azt a kisebbségi érzést, ami Sándort érte, amikor kimondták a sorozáskori katonai alkalmatlanságát, pár évvel ezelőtt. Nem tudta, hogy Sándor meg akarja mutatni, hogy igenis, ő egészséges, alkalmas a haza védelmére.”

„Majd bement az istállóba, a lovakhoz, meggyújtotta a viharlámpát, leült a fejőszékre, és simogatta a szemével az állatokat. Mi lesz veletek itthon? De vajon hazajövök-e? Mert hát az, ahova megyek, az háború! Majd harcolok irtetek is! Meg a tanyáir! Meg a földir! Mindenir, ami itt van! De leginkább a bentiekir. És akkor szép csendesen sírni kezdett. Térdére könyökölve, két tenyere közé fogta a fejét, és úgy kesergett. Végiggondolta az egész életét. A sok-sok keservet, munkát, betegséget, bajt, amit gyerekkorától a mai napig megélt. Pedig még milyen fiatal volt, és már mennyi minden történt vele! Egyszer csak megnyikordult az istállóajtó, és Mariska lépett be rajta. Talán ő is érezte, hogy Sándor most kezd felismerni a döntésének a súlyát. Mert súlyos döntés volt ez. Nagyon súlyos! És hány meg hány magyar fiatal, paraszt meg nem paraszt érezte kötelességének a hadviselést, és vállalta a céltalan és bizonytalan sorsot, a háború kimenetelét illetően. Ezeknek az embereknek itt véget ért a gondolat, csak a hazáért, a nemzetért való kiállás volt a céljuk. Hatásos volt a propaganda. Sándor hosszan és szorosan ölelte magához imádott feleségét, és szó nélkül zokogtak egymás karjaiban. Olyan volt ez a pillanat, mintha mind a ketten megérezték volna egymás bánatát, keservét, elhatározását, belenyugodva a sorsuk alakulásába.”

Már az első generáció is emberségesen bánik a cselédjével, Ugocsa Mihállyal, majd a második is. A kenyérsütés, illetve a cseléd karácsonyi megajándékozása pedig egyértelműen a mű legszebb része. „Sándor Mariska hozzájárulásával kiválasztotta az egyik szép kenyéret, és beletette a zsákba”. „Pár nap múlva Karácsony, Isten áldja anyádékat, mondd meg nekik!” „A kenyérkereső emberpalánta elindult a karácsonyi ajándéknak szánt „élettel” az ő féltőn szeretett családjához”.

A „mindennapi kenyérünk” karácsonyi ajándékká, kalácsá válásával az ember-tisztelet-szeretet szinte szakrális fokozat-tá válik.

Horvát Sándor önkéntes a sajátos magyar betegség, a tüdőbaj, a „*morbus hungaricus*” miatt hadviselésre alkalmatlannak bizonyult. Az 1920-as évek vége felé megveszik az idős Sántha Mihály gergelyi tanyáját, mert a Sántha fiú, „*akie volt a tanya, odamaradt a háborúban, az bizony már nem jön haza többé*”.

„Szépen alakította ki a gazdaságát az idősebb Horvát Sándor a Gergelyen. A sok munkába csaknem belerokkant. Csak a felesége, a serdülő fia és a disznóréti tanyát lakó jobbkeze, Mihály és a nagy munkák idején alkalmi napszámosok segítségével. Dolgoztak látástól vakulásig. De már meg tudtak állni a saját lábukon. Büszke volt magára, mert tudott adót fizetni!”

Aztán felgyorsulnak az események. Az öregek házat vesznek a városban, a disznóréti tanyaért cserébe. Az ifjú Sándor katona lesz, majd, mint családfenntartót, leszerelik. Feleségül veszi Szarka Böskét. „*Idősebb Horvát Sándor 1944 augusztusának végén, ötvenöt éves korában, rövid szenvedés után, tüdőbajban meghalt.*” „*Sándor halála után egy hónappal Mariska ágyynak esett. Nem tudta az egyedülletet elviselni.*”

„*A fejfára már csak ennyi fért: Horvát Sándorné Seres Balog Mária élt 53 évet.*” Elérte a Gergelyt is a front. 1944 októberének végén Böskét a gergelyi tanyán megerősokolják a ruszkiak. A drámai te-toponhoz érkezünk.

„*A legidősebb, a bajzos, kismofordált az ajtón, és hamarosan jött is vissza, vál-lán a dobtáras géppisztollyal. Ráfogta Sán-dorra.*

- *Davaj, davaj! Bárizsnya kell!*

És Sándort a középső, egy szökés, vö-rös pofájú kipenderítette a konyhaajtón. Védekezni se tudott. A legfiatalabb pedig Böskét fogta le, ahogy az meg Sándor után akart ugrani.

Mindketten tudták, hogy most követke-zik az, amitől rettenetesen féltek a tanyasi emberek, de főleg az asszonyok. Úgy lát-szik, ebben már gyakorlottak voltak ezek a férgek, mert a pillanat tört része alatt történt minden.

Sándor hallotta Böske sikitását. Szinte önkívületi állapotba került. Ugyan tudta, ha Böskét nem ölik meg, akkor kibírja va-lahogy a háromszoros megbecstelenítést. De utána ő következik. Leszámolni ezekkel a barmokkal!”

Sándor igazságot tesz. Előbb leitatja őket. Majd...

„*Csendben magához vette a géppisz-tolyt, és intézkedett.*

Ezt Anyámért! Durr! Ezt Apámért!

Durr! Ezt meg Erzsikémért! Durr! Mire végzett az igazságtétellel, kiszállt belőle az erő. Leült egy percre. Végzett mind a há-rommal, ott a konyha kövén a magatehet-tetlen ordasokkal. Félt is, de megnyugvást is érzett magában.

Úgy gondolta, valamit visszafizetett azért a sok sérelemért, ami ezt a nyomorult parasztot érte ebben a háborúban.

Úgy gondolta, ez volt az ő győzelme, ta-lán mások helyett is!”

Kitudódik, hogy Horvát Sándor igaz-ságot tett, vagyis megölte a három meg-becstelenítőt, ezért a felelősségre vonás-ról való félelmében felakasztja magát. Az apja 55, az anyja 53 évet élt, ő csak 31 évet.

Talán, ha harmincöt év kellett a fel-emelkedéshez, egy közbe jött veszes vi-lágháborúval, és egy elveszített második világháborúval. A világ folyto-nos változásban van. Semmi sem marad örökké. A múlt tanulságos, példás érté-keinek tudása, ismerete azonban mégis elengedhetetlen a jövőt építők előtt! A két generáció paraszti hősei főleg a meg-próbáltatások elviselésére vagy el nem viselésére mutatnak fel igen tanulságos példákat. Bihari György kisregénye a magyarságunk ismeretét teszi még hite-lesebbé.

Rideg István
ny. középiskolai tanár

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

„Ha bemegyek a Lehel szállodába...” Népdalok a Jászságból Dupla népzenei CD

A Jász Múzeumért Alapítvány tevé-kenységében kezdettől fogva kiemelt he-lyet foglal el a Jászság hagyományainak összegyűjtése, megőrzése és az utókorral való megismertetése.

E tekintetben sokszor végünk úttörő munkát.

A Jászság gazdag népdalanyagából a *Jász Múzeumért Alapítvány* 1998-ban elsőként jelentette meg az azóta már másod-kiadást megért *A jászsági zölder-dőbe...* című népzenei kazettát a Jártató Zenekar és jászsági énekesek közremű-ködésével, amelyet 2006-ban CD formá-ban is kiadtak.

Ezt a népzenei hangzó anyagot, mint oktatási segédanyagot ma is nagyon sok művészeti iskolában és néptáncgyüt-tesben használják, s ez tette közzismerté a Jászság méltatlanul elfeledett gazdag népdal és népzenei anyagát.

A népzenei kazetta kiadása óta eltelt 22 esztendő, a CD megjelenése óta pedig 14 év. Elérkezett az idő egy újabb hang-

zó anyag megjelentetésére, amelyhez a szakmai anyag már a rendelkezésünkre is áll, hiszen Pál Mihály országosan ismert népzeneész, zenetanár és zenekutató az el-múlt évek alatt tovább folytatta a Jászság népdalanyagának összegyűjtését.

E munka során a Zenetudományi In-tézet – azóta létrehozott és hozzáférhető-vé vált – archívumában olyan, még nem ismert jászsági dalgyűjtésekre bukkant, amelynek anyagát fonográfhangerről ír-ták át, és tették közzé.

Emellett feldolgozta a múzeumok adattári anyagát, és jelentős helyszíni gyűjtéseket is végzett.

Ily módon összeállított egy újabb, két CD-nyi jászsági népzenei hangzóanya-got.

A Jász Múzeumért Alapítvány ismét a nemes ügy mellé állt, és **2020 karácso-nyára tervezi kiadni a Jászság legújabb, dupla népzenei CD-jét *Ha bemegyek a Lehel szállodába – Népdalok a Jászság-ból* címmel.**

A CD kivitelezése, zenekaros megszö-laltatása Pál Mihály és zenészbarátainak (8 zenész, 5 énekes) készül el.

Szerkesztő: Pál Mihály népzeneész, ze-nekutató, a Jászság Népi Együttes primá-sa. **Zenei rendező:** Havasréti Pál népzene-ész. **Közreműködik:** a Dobroda Zenekar, Balogh Kálmán, Dulai Zoltán, Havasréti Pál, Majorosi Marianna, Kovácsné Lajos Krisztina, Szoboszlai Balázs, Bolla János, Tamás Zsigmond.

A Jász Múzeumért Alapítvány szokásá-hoz híven a készülő dupla CD-re most is előfizetőket vár.

A CD előfizethető – 3000 forintos előfizetői áron – a Jász Múzeumban és a múzeum e-mail címén (jaszmuzeum@gmail.com), valamint az előfizetést gyűjtőknél 2020. szeptember 25-ig.

Hortiné dr. Bathó Edit
múzeumigazgató
Jász Múzeumért Alapítvány
elnöke

Nepomuki Szent János tisztelete Jászberényben

A 18. században két olyan szent kultusza alakult ki a Jászságban, amelyek századokon át fennmaradtak, és ma is fontos szerepet játszanak a katolikus jáászok életében. Az egyik személy a pázsatorok, állattartók védőszentje, Szent Vendel, a másik pedig a vizek patrónusáé, Nepomuki Szent Jánosé.

Nepomuki Szent János Csehország patrónusa, a közép-európai és a magyarországi népi vallásosság egyik jelentős alakja 1340-ben, Csehországban született egy Pomuk vagy Nepomuk nevű városkában. Később papi pályára lépett, és IV. Vencel cseh király feleségének a gyóntatója lett. A legenda szerint egy alkalommal a király meg akarta tudni tőle felesége gyónási titkát, de ő kínzások ellenére sem volt hajlandó elárulni. A király ekkor kezét-lábát összekötöztette és egy hídról a Moldvába dobatta. Teste sokáig nem merült el a vízben, hanem fényességben úszott a víz tetején. Testét 1393-ban a prágai Szent-Vid templomban temették el. Sírját 1729-ben, szentté avatása előtt feltárták, ahol megtalálták épen maradt nyelvét, melyet azóta is ereklyeként őriznek. Szentté avatását követően tisztelete rövid idő alatt elterjedt Magyarországon is. A 18. században a legtöbb új templomot az ő tiszteletére szentelték fel, szobrai pedig egyre gyakrabban jelentek meg a hidakon és a vízpartokon.

Nepomuki Szent János tisztelete igen korán megjelent a Zagyva és Tarna folyókkal szabdalta, vízjárásokban bővelkedő Jászságban is. A zabolátlan folyók tavasszal gyakorta megáradtak és kiléptek medrükből, veszélyeztetve embert, állatot egyaránt. A jáászok bízva a patrónus hathatós segítségével a jáász településeken egymás után állították fel szobraikat a folyók mentén és a hidak közelében. Az állítatók rendszerint magánszemélyek voltak, de előfordult, hogy a város is áldozott erre a célra saját költségéből. A Jászság 18 települése közül napjainkban 14 településen 18 Nepomuki Szent János szobor látható. A legtöbb jáászági Szent János szobor a 18. században készült, a 19. században négy, a 20. században pedig csak kettő Szent János szobrot állítottak fel.

A Jászság első szobrát Jászberény városa állíttatta fel 1728-ban – voltképpen még a szentté avatása előtti

esztendőben – a Zagyva mellett a nagy Kőhídnál. Az 1805. október 31-én készült leltár bejegyzése szerint „rács veszi körül.”

Nepomuki Szent János szobra a Promenádon · Fotó: B. E.

Nepomuki Szent János szobra a Horgásztónál · Fotó: Bugyi Gábor

Gondozása és karban tartása adományok révén történt, erre utal a városi tanács 1788. július 18-án kelt jegyzőkönyvi bejegyzése is, amelyben Ozoróczki Mátyás tanácsbeli arról tájékoztatja a testületet, hogy a „... az Kőhídnál álló Nepomucenus Szent János, és az Külső Malomnál lévő Szent Dónát képeit újítatni szükséges volna”.

A tanács úgy döntött, hogy a nemrégiben elhunyt „Kiss Antal úr által az *Lelke után hagyott pénzt, 35 rh frtokat... meg egyezett akarattal az említett Szent Képek meg tsinosítására fordítja*”. Az 1791-ben elhunyt Rózsa Gábor sebészorvos végrendeletében a „Nepomucenus” képre két forintot hagyott.

1830-ban Tóth Imre templombíró ismét azt jelentette a városi tanácsnak, hogy „a nagy híd végén lévő Szent János státuáján némely Kőfaragói reparációk Kívántatnának”, amelyet Nagy János özvegye a maga költségén meg is csináltatna a városban tartózkodó képfaragóval.

Ugyancsak javasolta a szobor alkalmasabb helyre való áthelyezését is, amelyhez 1500 téglát kér a várostól. A tanács a javaslatot elfogadta, és Nepomuki Szent János szobrát Nagy János özvegyének költségén eredeti helyéről, a sétater déli részéről elmozdította, és a Plébániakert kerítésében, a Szent Rozália kápolna bal oldalán kialakított, csúcsíves barokk fülkébe áthelyeztette, a szükséges téglamennyiségről azonban a város gondoskodott. A szobor felszentesítésére 1831. május 15-én került sor. A mívesen faragott barokk szobor papi ruhában, vállán hermelinpalásttal, fején birétummal ábrázolja Nepomuki Szent Jánost. Jobb vállán keresztet tart, amelyet egy puttó emel fel hozzá. A fülke melletti falon a felújítás 1788-as dátuma olvasható. A szobornál egykor Szent János ünnepének nyolcada alatt minden nap este 6 órakor litániát tartottak.

A későbbiekben, Jászberényben még két szobrot emeltek Nepomuki Szent Jánosnak. A jászberényi róm. kat. plébánia ingóságainak 1883-ban felvett leltára szerint az egyiket 1800-ban Fényes György özvegye állíttatta a külső nagyéri Zúgó mellett, a Nyavalyka partján. Ugyanakkor egy 1889. május 9-én, Koncz Menyhért jászberényi plébánosnak írott levél arról szól, hogy a jászberényi külső malom mellett Bugyi Ferenc és neje, Szaszko Erzsébet által „felállított” Nepomuki Szent János kőszobor fenntartási alapja címén 20 forintot küldtek Egerbe. Mivel mindkét forrás ugyanarról a szoborról tesz említést, valószínű, hogy Bugyi Ferenc és felesége ekkor nem állíttatta, hanem felújíttatta Nepomuki Szent János szob-

rát, amelynek további fenntartásáról is gondoskodni kívántak. A szép vonalú, festett, barokk szobor ma is egy nádas mesterséges kis szigetén áll, s körülötte napjainkra egy horgász-paradicsomot alakítottak ki.

*Nepomuki Szent János szobra a Szent Imre herceg úton
Fotó: Bugyi Gábor*

A harmadik szobrot pedig Pesti István állíttatta 1813-ban az Oláh-híd mellett, a mai Szent Imre herceg úton. (A talapzatán olvasható évszámot már tévesen, 1818-ra módosították.) A késő barokk, festett kőszobor ugyancsak ba-

A gyerekek a Zagyvára eresztik a virágos tutajt, 2007 · Fotó: B. E.

rokkos csavarulatú talapzaton áll, négy szegletkövel körbekerítve.

Jászberény Főtemploma is emléket állított Nepomuki Szent Jánosnak. A Főtéren álló, Nagyboldogasszony r.k. templom egyik bal oldali oltárának 1783-ban, Joann Zickler (Erlau) által, „60 rénus forintért” festett, „15 láb magas, 7 láb széles” képe Nepomuki Szent

Jánost ábrázolja – egészen sajátos módon – a mennyben. A templom 1887. évi renoválásakor a négy oldaloltárképet – így Szent Jánosét is – Götz Adolf budapesti festő megtisztította, amely munkáért összesen 200 forintot kapott.

Jászberény katolikus lakossága buzgón gondozta, s gondozza ma is a védőszentjeinek szobrait. Ékes bizonyítéka ennek, hogy szinte valamennyi szobor rendezett, a legtöbbjükét időközönként átfestik, s talapzatukat virággal, koszorúval díszítik. A szenthez fűződő kultusz azonban nemcsak a szobrok állításában és gondozásában, hanem a hozzá kapcsolódó szokásban teljesedett ki. Nepomuki Szent János napján, május 16-án rendszeresen litániát tartottak a szobroknál, ahová processzióval vonultak ki. S ugyancsak ezen a napon volt szokás, hogy alkonyatkor az asszonyok a szent szobrához mentek, imádkoztak, énekeltek, majd a Zagyván Jánuskát eresztettek, illetve Szent Jánost úszattak. Fából kereszt alakú tutajt készítettek, arra gyertyákat erősítettek, virággal feldíszítették, majd imádkozva a vízre bocsátották, amit a víz elsodort a következő településig, ahol újabb tutajokat eresztettek hozzá.

Szent János úsztatásának szép szokása a II. világháborút követően teljesen abbamaradt. Mintegy hatvan év múltával azonban újból felelevenítésre került, és új szokáselemekkel kiegészülve, napjainkban is gyakorolják.

működő Sipos Orbán Honismereti Szakkör kapcsolódott a jó szándékú kezdeményezéshez. Az általános iskolás gyermekekből álló szakkör tagjai – némi segítséggel – maguk készítették el és díszítették fel a tutajt, amit május 16-

*Nepomuki Szent János oltára a Nagyboldogasszony templomban
Fotó: Bugyi Gábor*

án Nepomuki Szent János Promenádon álló szobrához vittek, ott meghallgatták a vértanú életéről szóló legendát, majd a Nagyboldogasszony templom mögött vízre eresztették tutajukat, amit egy darabig kísérték is a Zagyva partjáról.

Jánoska úsztatása a Zagyván, 2013 · Fotó: Bugyi Gábor

A Jánoska eresztés szokásának felelevenítése a Jászságban a jászjákóhalmi Horváth Péter Honismereti Szakkör, valamint a Dósai Honismereti Szakkör nevéhez fűződik, akik 2006. május 16-án rendezték meg először, majd a következő évben már Jásztelek és Jászberény is csatlakozott hozzájuk. Jászberényben elsőként a Jász Múzeumban

2009-től a Jászsági Hagyományörző Egylet tagjai folytatják a szokás gyakorlását.

A Szent János úsztatás szokásának felelevenítése a Jászságban szép példáját mutatja a jászok hagyománytisztelőinek és hagyományörzésének.

Dr. Bathó Edit néprajzkutató

VERSELŐ JÁSZOK ÉS KUNOK

Az én anyám

Jurták itt maradt ósanyja
s mintha a Világ az öléből fakadna,
a farkaskölyköt is megszojtatja.

Ébenhaját az időlúg fehérre marta,
drága gyöngye szúnak odva,
fürgé száguldása
egy házkörnyék hossza,
jó kedélyét sírás ostromolja.

Megállása sincs;
asztalunkon éjből szakajtott
friss kenyér párolog,
hajnal ködéből fakasztott
édes tej harmatoz,
lakott hasunk néki kínok gyönyöre,
de nem volna egy panaszzava se,
ha kap vissza egy jó szót,
– nem kamatot –
a tőkéből egy szikrányit:
csak hangulatot.
Rosszul karolt szösznek
daróc a fonala

s reá csak selyemnek kéne omolnia,
hogy ragyogjon
mint gyermekkorom szépe!
mit nem hánytorgat
panasszal élénkbe.

S Anyám áldott kezét
a Büntudat nyalja,
mert nékem az a Malom is drága,
amely Öt ereklyévé tapossa. (1971)

Ha kéritek

Toll helyett kapa;
toll helyett mosóteknő;
s ülök rettentő folthalmazon
s gondolkodom.
A kapavas lazít bele múltamba,
emlékeimet a foltnak való
visszaragyogja,
mert nem mind fekete,
nem mind tilalom,
a színeseket én is elrakom
s ha kéritek: megmutatom. (1978)

Jussom

Nem vagyok a Sors
mostoha gyereke,
de a Jószerencse sem
parolázott velem sose.

Vagyok a Világnak
különös cselédje,
kinek nincs
érdemleges bére.

Jussom azért van,
mert nemcsak úgy lettem,
ott is volt érték
ahol én születtem.

Anyám tekintete enyém
s benne a látás,
s göcsörtös kezemben
juss: a mintázás.

(1991)

Nagy Edit

EMLÉKEINK SUBLÓTJÁBÓL Tiszaörvénytől Perugiáig Juhász István középiskolai tanár életrajza

Amikor szüleim halála után megörököltem a családi irattárat és fotóalbumot, megtaláltam az olasz diplomát, ismét előtérbe került anyai nagybátyám alakja és rejtélyes halála. Nem ismerhettem őt, abban az évben halt meg, amikor én születtem.

Családunkban egyfajta tisztelet övezte alakját. Nemcsak azért, mert negyven évesen, tragikus körülmények között halt meg. A tisztelet a falubeliek részéről személyiségének, nyelvtudásának szólt, – hat nyelven beszélt – mondják ma is a legidősebbek, s az én korosztályomból is néhányan, szüleik elbeszélése nyomán. Példa volt a falu közössége előtt a paraszti sorból való kiemelkedésre. A harmadik egyetemet végzett személy volt az újkori Tiszaörvény történetében (a Juhász családból került ki mérnök és polgári iskolai tanár is). A mi családunkban a két háború közötti időszakban ő jutott leg-

messzebbre. Egyetemet végzett, kezdő tanárként eljutott Olaszországba, Perugiába, ahol akkoriban külföldiek számára létrehozott egyetem működött. Fiatalon, a negyvenes években neves pesti gimnáziumokban tanított.

Amikor a család történetét kutattam, egykori szomszédasszonyunk, és Juhász István sógornője segítette a legenda nyomába szegődni. Mivel erről a nagybátyámról nem maradtak írásos dokumentumaink, az iskolai értesítőket használtam föl a diákevek és a tanári működés tekintetében is.

Röviden szeretném bemutatni a környezetét, ismertetni életrajzi adatait.

Édesanyja, a nagyváni bíró második gyermeke 16 évesen Tiszaörvényre jött férjhez 1908-ban egy gazdálkodóhoz, aki annak idején két osztályt végzett, s bizonyítványa szerint „írni, olvasni, számolni tud”. A fiatalasszony egy évvel később fiúgyermeket szült – az akkori

idők szokása szerint a szülői házban, Nagyivánon. 1915-ben megszületett a leánygyermek, édesanyám. Közben a fiatal családfenntartó katona lett az első világháborúban, az olasz fronton harcolt, 1916-ban hadifogságba esett, s csak 6 év elteltével, 1922-ben térhetett haza Szibériából családjához.

Jólelkű, mélyen vallásos asszony volt az édesanya. Ápolta agyi érelmeszesedésben szenvedő anyósát, tüdőbeteg sógornőjét. Később a saját két gyermeke után négy rokon gyermeket istápol, tanyán lakó testvéreinek gyermekei az elemi iskolát végezték Örvényen, egy-egy unokaöcs pedig a polgárit – Juliska néniüknél lakva.

Tiszafüreden 1913-ban létesült polgári fiúiskola, mely lehetővé tette az örvényi fiataloknak is a továbbtanulást. Ide járt Juhász István 1921–25. között, elismert jó tanuló volt. (Tóth József osztálytárs közlése nyomán)

A 3. és a 4. osztály végén tanulmányi előmenetelért és szorgalmáért könyvjutalmat, illetve dicséretet kapott. Az édesapa nem értette, miért bújja fia a tankönyveket, haragudott érte. Később már büszke volt a tanult, „úriemberré lett” fiára. Az alig iskolázott parasztember nagyon jó nyelvérzéssel bírt, s fogékony volt az idegen nyelvek iránt is, amit fiától hallott, megjegyezte az egyetemi évekből, pl. a Halotti beszédet.

A polgári iskola negyedik osztálya után különbözeti vizsgával lehetett tovább tanulni gimnáziumban, tanítóképzőben vagy felső kereskedelmi-ben. István az egri ciszterci rend Szent Bernát Gimnáziumába ment, ahol 1925–1929-ig tanult. A polgári iskolában németet tanultak, az egri gimnáziumban ötödik évben kezdték a tanulók a görögöt, de latint kezdettől tanultak. A latin nyelv alapjainak elsajátításában a tiszafüredi plébános, Véber János segített. A bizonyítványban eleinte meg is látszott a hátrány, görögből viszont színjeles volt a diák. Osztályfőnöke Pataki Vidor ciszterci paptanár, az igazgató pedig a tiszafüredi születésű Werner Adolf, a későbbi zirci apát volt.

Egyenes út vezetett a pécsi Erzsébet Tudományegyetemig, ahol magyar–latin szakra járt Juhász István. A tanítást nagy áldozatot követelt a családtól, mert a gazdaság az édesapa hadifogsága alatt tönkrement, mire egyenesbe jutottak volna, következett a gazdasági válság. Édesanyám is szeretett volna továbbtanulni, de erre már nem maradt anyagi fedezet, ő csak polgári iskolát végzett.

Ekkoriban a pécsi Erzsébet Tudományegyetemen bölcsészeti, jogi, orvosi képzés folyt. A bölcsészkaron bölcsészdoktorokat és középiskolai tanárokat képeztek. Az olasz nyelv tanára Vándor Gyula, az irodalmat olyan neves személyiségek tanították, mint pl. Tolnai Vilmos. A harmincas években pécsi diákok voltak többek között Kardos Tibor, Takáts Gyula, Weöres Sándor, Tüskés Tibor, Csorba Győző, Várkonyi Nándor, Cser László. A háború alatt az egyetem irattára elpusztult, így semmi közelebbi adatot nem találtam.

A pécsi egyetemnek a harmincas években alakultak olasz kapcsolatai, 1934-ben három napos olasz anket, 1935-ben nyári egyetem Keszthelyen, ahol olasz vendéghallgatók is tanultak. A tehetséges, jó nyelvérzéssel rendelkező diák felvette az olasz nyelvet is tantárgyai közé. Az egyetemi évek alatt

is segített nyaranként szüleinek a gazdaságban, a földeken, de élénk társasági életet is éltek, többször nyaraltak a kis Tisza-parti faluban egyetemista diáktársak, köztük egy zaránki fiú, Csintalan Tóninak hívták. A róluk készült fénykép alapján maradt fenn a neve családuknban.

kislányuk. A debreceni piarista gimnázium világi óraadó tanárából a szombathelyi Faludi Gimnázium (a mai Nagy Lajos Gimnázium előde) rendes tanára lett. A Szombathelyen töltött három év alatt olasz nyelvet tanított, és olasz önképzőkört is vezetett. Szombathelyi tanárként hathetes kurzuson

Szüleivel a szalmakazal előtt

Juhász István 1936-ben végezte el az egyetemet magyar–latin–olasz szakon. Nem volt könnyű elhelyezkedni abban az időben, de a tehetség és a szorgalom, a lelkiismeretes oktató–nevelő munka hamar elnyerte jutalmát. Első állomás-

vett részt Olaszországban 1938-ban, a gyönyörű városban, ahol sok magyar diák tanult a külföldiek számára létesített egyetemen. Erről kapott egy diplomát olasz nyelven, melynek magyar fordítása a következő: „Az Egyetem idegenek számára bizottsága tanúsítja, hogy Juhász István, Lajos fia, született Tiszaörvényen, Magyarországon rendszeres látogatója volt az 1938. év XVI. évfolyam „olasz nyelv és irodalom” tantárgyának, s azt elvégezte 1938. júl. 8.-aug. 14-ig. Perugia. Egyetemváros Elnöksége 1938.”

Az ülő sorban balra Juhász István, jobbra Csintalan Antal

helye a debreceni piarista Gimnázium, ahol óraadó tanár az 1937–38-as tanévben. Tantárgyai: magyar és latin, 15 órában tanított a II. b és IV. b osztályban. Debrecenben ismerkedett meg egy polgári családból származó úrleánnyal, Párkányi Magdolnával, akit 1939-ben feleségül vett. 1941-ben megszületett

Szombathelyről közelebb szerettek volna kerülni a szülőkhöz. A pesti Werbőczy Gimnázium tanára lett 1941-től. A Werbőczy 1940-ben a kurzus fellegrájának számított, ahol sok kiváló egyéniség tanított és tanult. Itt érettségizett József Attila is, ezért vette fel az intézmény az ő nevét a háború után. Juhász István itt tanított magyart is, latint is, feltételezésem szerint Várady Zoltán magyar–latin szakos tanár helyére vették fel, aki ekkor lett a Fáy András Gimnázium igazgatója. Ennek ellenére az olasz nyelv maradt számára a legkedvesebb. Kislányát Lúciának keresztelték, s a kicsi bölcsőjénél az ifjú édesapa a Santa Lúciát énekelgette. A perugiai élmény hatására fiatal feleségét is ide vitte nászútra.

(folytatás a 30. oldalon)

(folytatás a 29. oldalról)

A háború törte ketté ezt a szépen ívelő pályát, 1944-ben behívták katonának, s hamarosan szovjet hadifogságba került, ahonnan 1947-ben térhetett haza.

A hadifogság körülményeiről nem sokat tudott a család, a Vöröskereszt segítségével sikerült őt felkutatni 1946-ban, erről egy megőrzött tábori lap tanúskodik. Figyelemre méltó a 25 szavas tábori lap szövege: „Kedveseim! Sokat aggódtam értetek! Magduska (felesége)

Budapesten kapott állást 1948-ban a mai Fazekas Gimnáziumban, ahol az első évben még olasztanítás is folyt. Az 1948/49-es tanévben Juhász István az V. a osztályfőnöke, osztályában és az V. b-ben tanít magyart, latint és orosz. Iskolai könyvtáros, s tanított a Goldczihér Ignác szakiskolában is. Amikor kötelező lett az orosz nyelv oktatása, a hadifogságot megjárt nyelvtanárból orosz tanár lett.

A szentbenedekrendi kat. Szent Benedek Gimnázium fenntartását az

Dolgozatjavítás közben érte a támadás: 45 késszúrás, közülük több magában is halálos volt, néhány olyan szögéből érte a testet, amely kizárja az önkézésget. (Dr. Legény Sándor, Juhász Istvánné testvérenek férje orvosként látta a boncolási jegyzőkönyvet.) A könyvtárszoba ajtaja zárva volt, de a kulcsát sem belül, sem az ablakon kidobva a környéken nem találták a nyomozók.

A nyomozás végső megállapítása: öngyilkosság, mivel találtak egy búcsúlevelet. A levél inkább börtönbe, mint öngyilkosságra készülő ember gondolatait tartalmazza, másolatát még én is olvastam, sajnos nincs meg.

Halálának évéből nincs iskolai értesítő, ami számomra érdekes lehetett volna. Szüleim szalaggal összekötve őrizgették sokáig a részvétleveleket, amiket kollégák és tanítványok írtak, köztük az osztálya, akik fájó szívvel búcsúztak az oszítól, a levél hangneméből ítélve szerették.

A szülőfalu megrendülten búcsúzott. A volt kántortanító írógépen készült és megőrzött búcsúztatójából idézek:

„Halálos szemfedő borult
a sok fényes reményre,
Melyekkel a szülői ház
pályádat ültet be.
Reménycsillag voltál nekik,
s most itt hagyta sötétben,
Kedves fiuk, Isten veled
jó szüleid nevében.

...

A katedra hiába vár,
melyen annyi éven át
Hintéd az ifjúság között
a tudomány szép magvát.
Nem mégy te már soha többé
a kartársak körébe.
Kedves kartárs, Isten veled,
kartársaid nevében.”

Családomnak ez az ága kihalt, kevés személyes emlék maradt, ezért igyekeztem utánajárni a legendának, összegyűjteni 1996-ban az emlékeket. Gyermekkoromban, s még később is évtizedekig inkább kellemetlen emlék volt, talán nyűg is a fiatalon öngyilkosságot elkövetett nagybácsi alakja. Rokonok, ismerősök elragadtatott emlékezései bírtak rá, hogy kutassak, s összegyűjtve az iskolai évkönyvekből a rá vonatkozó adatokat, meghallgatva a még élő tanúkat, újraértelmezem ezt az életutat.

Fodorné Hátori Ágnes
ny. könyvtáros

Az olasz diploma

sorai megnyugtattak. Hogy vagytok? Turcsányi bácsival (szüleim akkori lakóhelyéről ismerős) együtt vagyunk. Dömikénk otthon van? (Édesapám, aki szinte végigharcolta a háborút). Lajoska nagy már? (testvérem, keresztfia) Írjatok! Kellemes karácsonyt! Csókol benneteket: Pista”

Kerek írománynak érzem, s az akkori szabályoknak megfelelően pont 25 szó. Fontos üzenete van a Turcsányi nevű fogolytárssal kapcsolatban, (értesíteni lehet a családot), aggodó kérdése a sógoráról, hiszen róla fogságba esése óta nem tudott. S úgy vélem, a hazatérésben bízó ember írása, üzenete ez! Pedig itthon meglehetősen nehéz időszak következett.

Felesége a háború alatt idegösszeroppanást kapott, amit a család nem mert megírni a fogolynak, itthon szembesült ezzel a hírrel. Sok türéssel, lemondással, veszekedésekkel folyt a családi élet a fogság után szükséges nyugalom helyett. Felesége „kitörései” elől az iskolai munkába menekült.

1948. XXXIII. törvénycikk rendelkezése folytán az 1947/48. iskolai év befejezése után az állam vette át. Az intézet az 1948/49. iskolai év elejétől kezdve budapesti VIII. ker. állami Fazekas Mihály Gimnázium elnevezéssel állami gimnáziumként folytatja működését. ...Az iskola tanulóinak száma jelentősen megnövekedett az 1948/49-es tanévre. Az iskola pedagógusait az igazolóbizottság kivétel nélkül alkalmasnak találta a gyakorlóiskolai munkára.

Erről az igazolási eljárásról hallottam a családtól, nagyon komolyan vette, és izgult miatta. 1949 őszén behívták a Művelődési Minisztériumba, s felkérték az alakuló Magyar-Szovjet Baráti Társaság elnöki vagy titkári tisztségére. Ő ezt visszautasította, szülői ellenérzéssre hivatkozva.

1949. késő őszén a Fazekas Mihály gimnázium könyvtárszobájában holtan találták a negyven éves tanárt, aki az ifjúsági könyvtár „őreként” s Pest külterületén lakva időnként bent aludt az épület könyvtárszobájában.

EMLÉKEINK SUBLÓTJÁBÓL

Régi jászberényi polgárházak 5. rész

1.) Balla Pál háza

Jászberény, Rákóczi út 40.

Épült: 1939-ben, art deco stílusban. Egyenes vonalak és geometriai díszek jellemzik.

Építette: Balla Pál (1892-) cementárú gyáros, épület, tűzifa és búza nagykereskedő

Lakója dr. Dabasy Halász György orvos, az Erzsébet Kórház igazgató főorvosa volt.

Tulajdonos volt még dr. Feczko Iván ügyvéd és leánya. 2013 óta Szikra István (1946) mérnök magántulajdonában van. Galériaként és étteremként működik.

Balla Pál háza, Rákóczi út 40.

2.) Buck Zsigmond háza

Jászberény, Táncsics M. u. 2.

Épült: 1900 körül, nyerstégla díszítésű, eklektikus ablakkeretekkel.

1. tulajdonos: Buck Zsigmond ügyvéd. Édesapja, Buck Gábor aszódi pálinka kereskedő nagy szerepet játszott a zsidó közösség jászberényi megtelepedésében.

Államosítás után a városunkban állomásozó szovjet hadsereg tisztjei használták mint magazint (vegyeskereskedést). Később mint Aranyponty Étterem működött, majd a Stella söröző és Billiárd Club vette birtokába. Valaha a Joker 21 Kft. és a Havanna play Kft. táblája állt rajta. 2018-ban lebontották, és egy új, emeletes épületet állítottak helyére.

Buck Zsigmond háza, Táncsics M. utca 2.

3.) Ring Károly háza

Jászberény, Hatvani út 11.

Épült: 1913 körül, egyszerűbb historizáló stílusban.

1. tulajdonos: Vallus Margit redemptus leszármazott.

2. tulajdonos: Ring Károly elemi iskolai igazgató és családja az 1950-es években.

3. tulajdonos: 1960 óta Bathó János és felesége, akik időközben, 2018–19-ben elhunytak.

Ring Károly háza, Hatvani út 11.

CICELL NÉNI MESÉI

Mondák, hiedelemtörténetek, boszorkányhistóriák és anekdoták a Jászságból

Jászsági Füzetek 57. – Jász Múzeumért Alapítvány

Régóta kevés időnk van beszélgetni egymással, pedig valamikor ez az egyik legszebb léleküdítő elfoglaltsága volt eleinknek. Amikor a napi taposómalom végeztével, vagy a hosszú téli estén kedvük támadt rá, hosszú órákon át áradt a mese, sokszor szép, sokszor hátborzongató folyama. Ma hajlamosak vagyunk megmosolyogni ezeket a boszorkányokról, táltosokról, garabonciásokról, vagy a múlt kódébe vesző hátborzongató, máskor humoros históriákról szóló történeteket, de ennél nagyobb megbecsülést érdemelnek. A személyes beszélgetések melegsége mellett értékes tudást őriznek ezek az egyre szépülő, formálódó históriák. Modernnek mondott világunk például kizárólag a fantázia szüleményének tartja a mesékben, anekdotákban fel-felbukkanó rendkívüli képességekkel bíró embereket, holott nem intézhetjük el kézlegyintéssel őket. Gyerekkoromban

A kötet borítója

magam is ismertem olyan népi állatgyógyítót, aki a tanyákat járva gyakran került szembe a jókora kunsági komondókkal, akik más embert pillanatok alatt lekaptak volna a lábáról. Ő csak megállt, a szemük közé nézett, és azok máris meghunyászkodva tértek ki az útból. Egyszóval nem mind mese, ami annak látszik, még ha a viharcsináló garabonciást és társait biztosan a valóságosnál nagyobbra növelte a történetüket csi-szolgotató fantázia. De így volt ez jól, mert a hétköznapok gyakran túl szürkék ahhoz, hogy ne essen jól kicsit színesebbre formálni őket. De az sem mosolyogni való dolog, hogy ha például a képzeletet évszázadok óta izgató Csörsz árka köré is színes hátteret költött a képzelet. Ha csupán egy, a római mérnökök révén a jászok rokonai, a szarmaták által emelt védműnek látnánk, mennyivel szegényebbek lennénk Csörsz király históriája nélkül. Ezeknek a régi szép meséknek csak egy baja van. Ha időben nem mentik meg őket, mesélőikkel együtt szép lassan elfogynak a világból. Szerencsére

a néprajztudomány még jókor megtalálta és összegyűjtötte őket, így maradtak meg többek között a jászberényi Jász Múzeum adattárában és hangtárában is az utókor számára. Mindez önmagában még kevés volna az üdvösséghez, mivel így jórészt csak a szakemberek figyelmére tarthatnának igényt ezek a szép históriák. Ezért döntött úgy a Jász Múzeumért Alapítvány, hogy dr. Bathó Edit gondozásában, Botkáné Sárközi Ildikó közreműködésével és Farkas

Edit népmesei ihletésű rajzaival közkinccsá tesz közülük egy válogatást. A *Cicell néni meséi – Mondák, hiedelemtörténetek, boszorkányhistóriák és anekdoták a Jászságból* című, most napvilágot látott kötet egy képzeletbeli mesemondó szavaival foglalja keretbe ezeket a régi történeteket. A jász ősök életét felidéző históriák sora a Csörsz árkával kezdődő helyi mondákkal, legendákkal indul, de találkozhatunk

a jászberényi Szentkút forrás legendájától a Barátok taván át számos jász település születéstörténetéig, hol versben, hol prózában megfogalmazott érdekes históriákkal. Természetesen nem maradhat ki közülük a jászok kincsének, a Lehel kürtjének egyik mondája sem. Mielőtt olvasás közben eljutnánk a valóban megtörtént esetekig, a gyakran máig emlegetett emberekről szóló anekdotákig, tehetünk egy kirándulást a más vidékekről is ismert táltosok, boszorkányok, egyéb lélekborzongató lények világába, hogy végül az igavonónak eladott Szent Mihály lovától a kényesebbik felén darázs csípte asszony komikus esetéhez hasonló kópéságok oldják fel a helyenként komorabb hangulatot.

A most napvilágot látott, több mint százkilencven oldalas szép kivitelű kötet, bár elsősorban felnőtteknek készült, akár még az ifúság kezében forogva is érdekes és hasznos összekötő fonal lehet a Jászság múltja és a jelenkori érdeklődők világa között.

Szathmáry István újságíró

Lapunk szerzői

Dr. Babós Lajos helytörténeti kutató,
Budapest

Bánkiné dr. Molnár Erzsébet történész,
a Kiskun Múzeum nyugalmazott
igazgatója, Kiskunfélegyháza

Dr. Bathó Edit néprajzkutató, Jászberény

Bognár Mária újságíró, Budapest

Csörgő Terézia, a Lehel Vezér Gimnázium
ny. tanára, Jászberény

Fodorné Hámosi Ágnes ny. könyvtáros,
Tiszafüred

Kovács János helytörténeti kutató,
Mesterszállás

Mettyő Béla helytörténeti kutató,
Jászberény

Mozsár Lászlóné polgármester, Jászárgó

Dr. Örsi Julianna ny. múzeumi igazgató,
társadalomkutató, Túrkeve

Rideg István ny. középiskolai tanár,
Karcag

Sárközi Ágnes helytörténeti kutató,
Jászberény

Szathmáry István újságíró, Szolnok

Székelly Gábor magánygyűjtő,
helytörténeti kutató, Kunszentmiklós

LAPZÁRTA

Rendszeres és alkalmi szerzőink figyelmébe ajánljuk, hogy a következő lapszámunk 2020. október végén jelenik meg. A kéziratokat és a fotókat elsősorban e-mailen legkésőbb 2020. szeptember 30-ig kérjük eljuttatni a szerkesztőségbe.

Lapunk az Nemzeti Kulturális Alap Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Kollégiuma, a Jászsági Önkormányzatok Szövetsége és a Nagykun Hagyományörző Társulás támogatásával jelenik meg.

nka
Nemzeti Kulturális Alap

REDEMPTIO

A jász és kun települések honismereti lapja

Megjelenik kéthavonta

Kiadja a Jász Múzeumért Alapítvány

Felölös szerkesztő: Hortiné dr. Bathó Edit

A szerkesztőbizottság tagjai:

Bugyi Gábor, Papné Varga Bernadett,
Kókai Magdolna

Előkészítési munkák:

Bugyi Gábor, Papné Varga Bernadett

A kiadó és a szerkesztőség címe:

5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5.

Tel./fax: 57/502-610

E-mail: jaszmuzeum@gmail.com

www.jaszmuzeum.hu

ISSN 1218-9553

Nyomdai kivitelezés: ARTANDER Kft.

Tel.: 57/500-960 • www.artander.hu